

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXII рік видання. № 219, вересень, 2012

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*
М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор - Ірина Мойсей
Редактор - Іван Ребошапка
Секретар редакції - Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідешук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Роман «нечуваного тембру»
- ❖ Підсумково-напучуючий «пульс» українсько-румунських відносин на 20-річному рубежі
- ❖ Пісня про Воєводу Штефана – найстаріший український народний твір, який зберігся в писемній формі
- ❖ Перлини всесвітньої літератури Четвертий славетний поет кола римських елегіків
- ❖ Найцінніше в житті – залишити гарні спогади про себе.
- ❖ Бокал червоного вина (Оповідання)
- ❖ Небилиці з дідусевої скарбниці
- ❖ Дитячі сторінки
- ❖ Сторінки гумору

Микола КОРСЮК

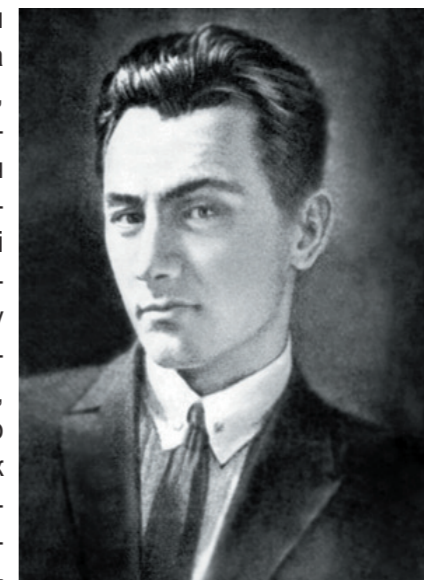
РОМАН «НЕЧУВАНОВОГО ТЕМБРУ»

До 110-річчя з дня народження

В історії літератури є письменницькі статі, чия художня творчість завдяки своїм мистецьким достоїнствам, глибоким національним характером письма і закладеною в слові потужною силою вічного оновлення й зачарування не піддається легкому й строгому літературознавчому визначенню. Такою розкривається нам нині творчість корифея української літератури – Юрія Яновського. З кожним новим прочитанням, з новим поколінням дослідників вона дедалі більше «сучаснішає», розкривається новими художніми глибинами, збагачується свіжістю інтерпретацій, виявляючи нові й нові, невідомі досі грані таланту Яновського-прозаїка, його виняткову силу синтезу й аналізу, багатство асоціативності й конотації рядка, органічність традиції й творчого новаторства. Здається, з-поміж усіх прозаїків, які заклали підвалини нової української радянської літератури, творчість Яновського на сьогоднішній час приваблює чи не найбільше число дослідників, хоч годі назвати поки що хоч би одну дослідницько-літературознавчу працю гідну творчості письменника, зокрема, його славного роману «Вершники», з появою якого дослідники пов'язують вихід української прози на всесоюзну і світову арену і який, за справедливим визначенням Павла Тичини, був «немовби патентом на одержання зрілості прози української» і водночас вершиною творчості письменника. Але творча доля Яновського і доля його головних творів були не з легких, їх часто було піддано несправедливій спрощено-вульгаризаторській критиці, яка, не роблячи розмежувань між правдою художньою

і життєвою, між дійсністю художнього твору і дійсністю реальною, приписувала письменникові чимало незаслужених помилок¹.

Враження про величність таланту Яновського може справити роман «Вершники», який серед порівняно значної кількості книг про громадянську війну, створених українськими письменниками в середині 30-х років, виділяється своїм оригінальним мистецьким задумом і майстерністю художньої форми. Про жанр і поетику «Вершників» чимало сперечалися й сперечаються. Сам автор назвав його романом, хоч у попередніх щоденникових записках читаємо, що «Вершники» повинні були бути книгою новел² про громадянську війну. Відомий український критик Леонід Новиченко в нарисі «Український радянський роман» пише, що «романтичний епос Ю. Яновського «Вершники» за своїм жанровим типом може бути віднесений до рідкісних зразків роману-поєми»³. Такої ж

думки дотримуються Юрій Смолич⁴ і російський критик О. Селівановський. Він пише, що «В більшій своїй частині «Вершники» це ніби поема в прозі, романтико-епічний твір. За своєю композицією «Вершники» являє собою низку новел, не пов'язаних між собою єдиним, наскрізним сюжетом. Кожен з розділів-новел – сюжетний, але сюжетні переходи між новелами відсутні. Багато з новел можна переставити в будь-якому порядку. Як у ряді творів фольклорного епосу, єдність всього твору здійснюється тут не сюжетним каркасом, а єдністю ідеї, інтонації і єдністю політичного тла»⁵.

(Продовження на 4 стор.)

До 110-річчя з дня народження

РОМАН «НЕЧУВАНОВОГО ТЕМБРУ»

(Продовження з 3 стор.)

Інші дослідники визначають твір Яновського як новелістичний роман⁶, оскільки він складається з окремих новел, але має і наскрізний сюжет, а Магдаліна Ласло-Куцюк вважає його синоптичним або панорамним романом⁷, хоч таке визначення впливає не так із жанрових ознак, як із формальних. Нам здається, що «Вершники» Яновського, хоч і складаються з восьми новел, позбавлених прямого сюжетного взаємозв'язку, передаючи моменти громадянської війни, усім своїм звучанням, динамікою розгортання та сконденсованістю подій, відчуттям просторовості, а також глибиною поліфонічною об'ємністю, контрапунктністю й симфонізмом форми примикає більше до роману-поєми, ніж до новелістичного роману.

Будучи складеним із восьми розділів, об'єднаних часом і місцем розгортання подій, а також деякими персонажами й головною ідеєю роману, а саме ідеєю зростання класової свідомості українського пролетаріату, «Вершники» вражають насамперед своєю майстерністю, граничною образною насиченістю фрази і своєрідною ритмізованістю. Відчуваючи вже в самому зачині твору відгомін української думи із властивими їй повторами, зауважимо, що фраза у Яновського будується трохи незвично для прози. Вона виростає не за законами синтаксису, а за законами мислення й одночасності сприйняття пейзажу чи подій зором, письменник стараючись зафіксувати всі можливі виміри миттєвості – слухові, зорові, чуттєві, асоціативні і т.д. Тому фраза повстає на певному чергуванні наголосів, постійному використанні інверсії, частих повторів, риторичних вигуків і анафори, що надає твору своєрідний ритм. Взятши за головну конструктивну одиницю період, законом якого є рівновага й ритм, Яновський старається передати як на рівні речення і фрази, так на рівні періодів, новел і цілого роману відчутну масштабність ступу і романних подій. Завдяки динаміці речення, швидких перестановок кадрів, навіть не завжди пов'язаних композиційно новел у романі відчутна глибина поліфонічна об'ємність, багатоголосся,

які надають твору величчю й панорамності. «Фраза Яновського, – зазначає Луї Арагон у передмові до французького видання «Вершників», – розвивається послідовним нарощуванням речень як образів. [...] Фраза розгортається як думка – не риторично, але наполегливо, послідовно, пробивається крізь зовнішні епізоди і розкривається в ході свого розвитку»⁸.

Нам здається, що найбільш показовим і характерним для конструкції всієї книги є перший її розділ: «Подвійне коло». Показуючи конфлікт в колі однієї родини, члени якої є представниками різних ворогуючих таборів, Яновський циклічність битв під Компаніївкою, де понад сімсот років тому відбулася битва князя Ігоря з половцями, забезпечує собі синхронічну й водночас діхронічну масштабність подій. Треба тільки зазначити, що відчуття цих вимірів одночасне, а те, що він називає ворогуючих братів Половцями, а плач їхньої матері за батьком нагадує образ Ярославни з «Слова про Ігорів похід», лише підсилюють і увиразнюють наше розуміння історії українського народу, сповненої віковичної боротьби за своє існування. Повторюваність битв, описаних епізодів, повторюваність братами тих же слів – наявна і в конструкції речення та фрази, вона нагадує атмосферу українських дум. Події в новелі розгортаються без перерви, над усіма бойовищами стоїть «серпень нечуваного тембру» і коливаються «блакитні вежі» повітря. Зміщення в часі усіх подій підпорядковане ідейному й стильовому задумові роману. В такий спосіб досяглась крайня сконденсованість подій, динамічність і кінематографічний стереоефект. До речі, Яновський, який колись працював на Одеській кінофабриці і все своє життя дружив із геніальним Олександром Довженком, у «Вершниках» дуже часто вдається до типових для кіномистецтва прийомів. Серед них – кіномонтаж, а так само швидка заміна кадрів, зіставлення різних подій, хай і відмінних формою, але близьких ідеєю і, часом, співзвучних із загальним пафосом твору. Перед черговим замкненням «подвійного кола» – битви між братами, письменник щоразу переносить нас в іншу місцевість – на берег моря, де походить батько Половців, старий Мусій,

До 110-річчя з дня народження

виглядаючи «вітру чи хвилі».

Одночасності сприйняття просторових і часових вимірів романних подій допомагають і людські характери «Вершників». Яновський показує їх здебільшого вже сформованими у критичні або зламні хвилини їх життя, не наполягаючи на розвитку характерів, а передаючи їх передісторію пунктирно, кількома штрихами. А героїчна тема – основна тема твору – наростає у «Вершниках» поступово. Її витoki ми знаходимо ще десь у «Подвійному колі» в той час, як Мусій Половець приймає підпільну друкарню, далі вона розгортається у «Шаланді в морі», де подано опуклий образ старого Половця, підносячись до рівня оптимістичної трагедії в «Листі у вічність», щоб знайти свій найвищий, найпрекрасніший вияв як справжня героїка має у розділі «Шлях армій», який закінчується символічною картиною: «сонце, осінь, запах смерті, кінський піт, безконечна даль, радість перемоги, сталевар Чубенко з трояндою в руці на воротах Криму».

Один з найромантичніших розділів у книзі – «Лист у вічність». Життя і смерть сільського листоноші – то справжня героїчна пісня. Не назвавши його, письменник хоче показати відданість справі революції широких мас. Майже закатований до смерті окупантами, листоноша водить селом своїх ворогів, обіцяючи показати їм місце, де сховано зброю, аж доки не приходить Чубенко, і «лист у вічність пішов разом із життям, як світло від давньої згаслої самотньої зорі».

«Вершники» – твір романтичний; він весь спрямований у майбутнє, сьогодні він розкривається читачеві як блискучий зразок поєднання традиції й новаторства, творчого переосмислення й застосування художніх прийомів невичерпної народної духовної скарбниці – фольклору. Піднесена, подекуди навіть урочиста мова, багатство і яскравість метафор, емоційно напружена, сповнена найрізноманітніших відтінків думки фраза, – все це визначило характер «Вершників» Яновського, його художньо-стилістичні особливості, співзвучні з тими бурхливими роками, в які він творив, адже, як зазначає той же Л. Арагон, «стиль – це не тільки сама людина, а й її епоха». «В сім'ї європейських літератур Яновський – письменник першого плану. Велике значення його книги не завжди було зрозуміле

Меморіальна дошка Юрію Яновському на вулиці Б. Хмельницького, 68 у Києві

так, як його зрозуміли сьогодні. Цей твір – один з найпрекрасніших і найважчих для перекладу, це зразок великої української прози... Особисто я вважав необхідним написати простору передмову до цієї невеликої книги з великим ліризмом у мові – одній з найкращих у ХХ сторіччі»⁹.

Пропонуємо увазі читачів «Нашого голосу» уривок із розділу «Дитинство» роману «Вершники» (Видавництво «Критеріон», Бухарест, 1985).

(Далі буде.)

1 Див. М. Пархоменко, *Обновление традиций*, М., 1970; Кость Волинський, *Про задоволену, але не крашу з традицій*, ж. «Вітчизна» № 1, 1982, стор. 148-154; Ю. Смолич, *Розповідь про неспокій триває*, К., 1969, стор. 88-123 та інші новіші видання про творчість Яновського, де спрощено такого роду «оцінки».

2 Ю. Яновський, *Із щоденникових записів (1927-1953 рр.)*, ж. «Вітчизна», № 8, 1982, стор. 108.

3 Л. Новиченко, *Вибрані праці в двох томах*, К., 1984, т. I, стор. 297.

4 Ю. Смолич, *Розповідь про неспокій триває*, стор. 99.

5 А. Селивановський, *В литературных боях*, М., 1963, стор. 275.

6 А. Тростянецький, *Ю. Яновський // Матеріали до вивчення української літератури*, 1963, т. 5, кн. I.

7 М. Ласло-Куцюк, *Шукання форми*, Критеріон, 1980, стор. 190.

8 Луї Арагон, див. *Матеріали до вивчення української літератури*, К., 1963, т. 5, кн. 1, 1963, стор. 496.

9 Луї Арагон, див. *Цит. праця*.

Юрій ЯНОВСЬКИЙ

ВЕРШНИКИ

(Уривок з розділу «Дитинство»)

Перекопська рівнина, цей український Техас, починається за Дніпром, на південь від Каховки, смуга пісків тягнеться вздовж ріки з південного заходу, незайманий степ аж до Мелітопольщини, на півдні – Чорне море, і Джарилгачська затока, і саме місто Перекоп на вузькому суходолі, що завжди правив за ворота до Криму. Рівна, безмежна просторинь (як на масштаби двох людських ніг), гола рівнина без ріки, без дерева, окремі села й хутори стоять рідко, сонце велике й пекуче котиться на небі і поринає за землю, мов за морську поверхню, небо не синє, як за Дніпром, а кольору ніжних блакитних перських шовків, небо Криму над степовим безмежжям.

Той дикий степ був полем бою на гранях багатьох епох, і це не заважало перекопській рівнині пишно зацвітати щовесни і вигоряти на літо, мокнути восени і замерзати на зиму, тоді по ній ходили люті й прокляті хуговії, а по селах плодилися степовики, і один із них народився в цьому степу, до Перекопа – п'ять годин ходи; і ріс серед степу, а його смалило сонце та обпікав вітер, і завше йому хотілося їсти, бо народився в бідній хаті, і першим спогадом дитинства був степ.

Комусь, не степовикові, не зрозуміло, як живуть люди на голій, порожній рівнині, а малий Данилко виходив крадькома з хати, покинувши сестру, коло якої був за няньку, степ простелявся перед ним, як чарівна долина, на якій пахне трава, пахнуть квіти, навіть сонце пахне, як жовтий віск (ось візьміть лишень потримайте на сонці руку й понюхайте її!). І скільки всіляких ласощів росте на степу, яких можна попоїсти, і потім приблукати до батька, що пасе ватагу панських овець, мов військо, а батько дасть шкоринку з хліба й маленьку цибулинку та солі до неї.

На степу росте багато їстівного зела, треба лише знати, яке з нього можна їсти, щоб, бува, блекоти не вхопити чи жаб'ячого маку, а різні там брандушки, або козельці, або молочайник (не той, що по толоці росте), або пасльон та дикий мак, – це все неабиякі ласощі, степові гостинці. І степом можна йти безвісти і лягти на землю, прикласти вухо до землі – то тільки вмій прислухатися – шумить і гомонить, а коли лягти горілиць і вдивитися у глибоке небо, де пливуть хмарки на синьому повітрі, тоді здасться, що сам летиш у

небі, одірвавшись від землі, розсуваєш руками хмари, ростеш під синім повітрям і, вернувшись на землю, бачиш – скільки живих друзів у тебе в степу.

І жайворонок, що загубився в небі, співаючи жайворонисі, і орел, що повис на вітрі, ледве ворущачи кінчиками крил, виглядає здобич, чорногуз бродить по траві, як землемір, ящірка перебігла обніжок – зелена, мов цибулиння, дикі бджоли гудуть за медом, ховрашок свистить, цвіркунці – одно пиляють у свої скрипки, наче сільський швець на весіллі.

І хочеться знати, куди падає сонце, кортить дійти рівним степом до краю землі й заглянути у прірву, де вже чимало назбиралося погаслих сонць, і як вони лежать на дні провалля – як решета, як сковороди чи як жовті п'ятаки?

Малий чабанець (що може вивчитись на чабанчука й вийти на чабаненка і, нарешті, заступити батька-чабана) повертається смерком додому. Його перестріває друг, повідає, як дратувалися мати і як заходилося плачем немовля, котрого покинув Данилко, і мати, мабуть, битимуть, та не треба цього боятися, ось підемо вдвох до вечері й повечеряємо, а при мені вона не битиме, і потім воно й не болітиме, коли гаразд наїсися, то, виходить, треба добре наїстися і нічого не боятися. Вони йдуть удвох до хати і заходять на подвір'я, правнук Данилко і прадід Данило, старе, як мале, казали люди, бачивши їх, і під хатою стоїть сирно, а на ньому розкішна вечеря: кислий-прекислий сирівець та ячні коржі.

І до прадіда прийшовши, котрий спав у повітці, Данилко витирає сльози, бо мимоволі набігали на очі, добре б'ється ота клята мати, друга б уже пересердилась за цілий день, “боліло? – питав прадід Данило, – а ти не зважай, бо вона господиня і гірко працює, вона нас годує, то хай і б'є, а батько твій ледащо й п'яниця, його знову проженуть од ватаги, то не вилазитиме з корчми, хлопець гордий і нікому не поклониться, а людям треба кланятись і решпекту давати, інакше не проживеш, житимеш, як оце я, серед степу голій, серед людей голодний”. Та Данилко спав, притулившись до прадіда, спав без усіх отих мислей, що приходять з роками, спав, як трава, що нахиталася за день.

І всі весни його дитинства склалися в одну, прадід стояв, мов знатник, що знає всі весняні тайни, він здавався Данилкові господарем степових звичаїв. І щороку весна приходила краща й дужча, починав її бабак, що прокидався на Явдоху до сходу сонця й свистів.

Прадід примічав, звідки в цей день вітер, коли з

Дніпра – риба ловитиметься, коли із степу – добре на бджоли, коли з низу – буде врожай; а побачивши першу ластівку, треба було кинути на неї жменю землі – “на тобі, ластівко, на гніздо!”, ластівки не летять у вирій, а, зчепившись ніжками, зимують на дні моря, ріки чи криниці.

Далі з'являвся голубий ряст, а прадід наказував зірвати його швиденько і топтати, приказуючи: “топчу, топчу ряст, дай, боже, потоптати й того року діждати!”, а хто не встигне – тому на той рік рясту не топтати, на лаві лежати, і ряст у Данилка був дивним трійзіллям, і казав Данилко за всіма, коли хтось трудний одужував, – “о, вже виліз на ряст!”

А перший грім, цей весняний будило, після нього земля розмерзається до краю, а дівчата біжать стрімголов умитися з криниці і втертися червоним поясом – на красу, а хлопці беруться за риг хати й силкуються підняти – на силу, і тільки після першого грому вечеряють надворі, а не в хаті, о перший грім весни!

На сорок святих, коли день порівняється з ніччю, у школу вчительці треба нести сорок бубликів, по хатах печуть пшеничні жайворонки із дзьобиком і крильцями, всі діти в школі ласують цими жайворонками, а в Данилка жайворонки із ячного тіста, і мати плакали, не маючи й жмені пшеничного борошна. Данилко не розумів такого смутку і з гордістю показував усім у школі свого бравенького жайворонка, він тюрлюнчав за нього і робив йому гніздечко, а крильця були ловкенькі, о, та мати вміє зробити жайворонка, між усіма жайворонками – він справжній жайворон! А всередині у ньому запечено травинку, і вона солодка, як мед, багатші школярі давали вже за нього й бублика городського, та ба, хіба в городі бачили коли-небудь такого жайворонка?

Данилко поклав його перед себе на парті і, пишучи у зошит, одно милувався із свого укоханця, що сидів біля каламарця, мов живий, і скося поглядав на Данилків важкий труд, і справа кінчилася тим, що Данилко віддав свого жайворонка аж за п'ять пшеничних і поніс додому за пазухою: і мама скуштує пшеничного жайворонка, і дід Данило, і п'яничка-батько, і він, Данилко, та й сестра Вустя посмокче одного, бо зубів у неї ще ж немає!

А на теплого Олекси сусіда виставляє з ляху бджіл на сонце, і вони як не подуріють з радості, вилізе тобі таке кволеньке з колоди, обігріється на сонці й літає-літає, аж очі заболять на нього дивитися, і швидко цілі рої літають над пасікою, а сусіда кадить ладаном, і десь незабаром приходять середохресний тиждень, коли піст перед великоднем ламається надвоє, і кажуть

старі люди, що чути буває хруст.

У хаті холодно і немає хліба, тільки перепічки та кислі буряки, мама поставили Данилка у куток і молять богу: проказують молитви, щоб Данилко їх повторював, а Данилко все прислухається, чи не хрусне ота середохрестці, коли піст ламається надвоє, і хрусту щось не чути, і молитву вже скінчено, і Данилко тоді молиться сам із справжнім натхненням – тієї улюбленої молитви, що його навчив прадід Данило: “Дай мені, боже, картоплі, киселю й розум добрий”.

У вербну неділю прадід приходив рано з церкви й свяченою вербою зганяв Данилка з печі: “Верба хльос, бий до сльоз! Вербка б'є, не я б'ю. За тиждень великдень: будь великий, як верба, а здоровий, як вода, а багатий, як земля!” І свячену вербу ховають за ікону. Це найдужчі ліки, коли дитина сохне і жовтіє та висихає. Тоді мати вербу тую варять, а воду зливають у ночви і при повному місяці купають малу Вустю й приказують: “Місяцю Адаме, ім'я тобі Овrame! Дай тіла на ці кості, а як не даси, то прийми моці!”

Прадід Данило сміється, ставши на місяці посеред двору, – “корови тобі треба, дівко, га!”

Вечорами дівчата співають веснянок, сівши черенем чи лавою, а хлопці не сміють підспівувати, бо це дівоче діло – весну славити, і співають – “а вже весна, а вже красна, із стріх вода капле, із стріх вода капле, із стріх вода кап-ле. Молодому козаченьку мандрівочка пахне, мандрівочка пахне, мандрівочка пах-не”. І в роботу, і в дозвілля, на панських ланах і на своїх горьованих, натщесерце і попоївши, після голодної зими – дівчата співають і славлять весну, а парубоччя табориться округ них, така вже степова вдача – в усіх світах співати, і навряд чи хто в світі так співає, як степовики.

Так у співах та в каторжній роботі кінчається березень і починається місяць квітень, коли все зацвітає – біла береза і проліски, золотий горицвіт та пухнастий срібно-бузковий сон. І вишневі сади стоять мрійні, білим плесом у нагрітому степу, іде дощ краплистий, збиваючи легенький пил і паруючи, діти, замурзані й голодні, бігають під дощем: “Дощику, дощику! зварю тобі борщику в новенькому горщику, поставлю на дубочку, дубочок схитнувся, а дощик линувся”.

Данилко колише малу Вустю й не може вибігти на дощ, і коли вже вона вмере, а її покладуть на лаву, як дорослу, дід Данило прочитає псалтиря, наче вона й справді щось зрозуміє з тої шкурятної книги, а потім мама мусить спекти добрих пирогів з картоплею чи з квасолею, щоб пом'янути Вустину душу, хоч маленьку й уредну, проте людську душу, яка без поминання і з хати не вилетить.

Іван РЕБОШАПКА

Підсумково-напучуючий «пульс» українсько-румунських відносин на 20-річному рубежі

Взаємовідносини між Румунією, після зміни її суспільно-історичного курсу внаслідок грудневої революції 1989 р., та Україною, після проголошення нею 1 грудня 1991 р. державної незалежності, вступили у нову фазу їхнього виявлення, відповідного сучасним умовам та європейським і світовим стандартам. Румунія серед перших країн світу визнала 1 лютого 1992 р. державну незалежність України, і дві держави вирішили започаткувати дипломатичні відносини та відкрити посольства у Києві і, відповідно, у Бухаресті. Посольство України в Румунії було засновано 24 вересня того ж року. Через 5 років (1997) між Україною та Румунією був підписаний базовий договір «Про відносини добросусідства і співробітництва», укладений на 10 років з подальшим продовженням на 5 років у разі, якщо жодна із сторін не заявить про протилежне. Текст договору було розглянуто 2 травня 1997 р. на спеціальному засіданні Консультативної ради при МЗС Румунії і, хоча і з запереченнями з боку опозиції, було схвалено. 3-го травня того ж року в Києві міністри закордонних справ України і Румунії парафували договір, який заклав основи новітніх міждержавних відносин між Києвом і Бухарестом. Таким чином, відтоді і по цей день було проведено цілий ряд заходів по здійсненню обопільних інтересів.

Як відзначає кандидат філософських наук, теперішній Надзвичайний і Повноважний Посол України в Румунії Теофіл Бауер, який уже вдруге виконує цю відповідальну державну функцію, 2012 рік є знаменним для українсько-румунських відносин, бо тепер сповнилося 20 років від встановлення дипломатичних відносин між Україною і Румунією і 5 років від підписання базового договору «Про відносини добросусідства і співробітництва» між двома державами. Відзначення знаменності цих двох річниць (з урахуванням результатів й інших заходів) виявилось доброю нагодою для підведення підсумків по здобуттю за цей період вагомих результатів і накреслення подальших обопільних прагнень у плані взаємопорозуміння і злагоди, добросусідства і партнерства. Такою нагодою, як відзначає директор румунського Інституту політичних наук, оборони і військової історії д-р Міхаїл Е. Іонеску, стало «престижне наукове засідання» (чи «круглий стіл», як

назвали його українські співучасники), організоване 17 лютого 2012 р. вищезгаданим румунським Інститутом спільно з Посольством України в Бухаресті, засідання, в роботі якого взяли участь відомі румунські та українські політичні, державні та громадські діячі, науковці та мас-медія. Представлені на цій зустрічі доповіді, виступи румунських та українських учасників на філателістичній виставці (15 березня 2012 р.) «Від Бухареста до Києва: філателістична подорож», текст Спільного комюніке від 1 лютого 1992 р. про встановлення дипломатичних відносин між Румунією та Україною, поздоровлення міністрів закордонних справ України та Румунії з 20-річним ювілеєм встановлення дипломатичних румунсько-українських відносин упорядкував кандидат політичних наук, Тимчасовий Повірений у справах України в Румунії Віорел Котик (добавивши кольоровий фотоальбом бухарестського «Круглого столу», численні фотографії інших заходів, послів України в Румунії у періоди 1918-1923 та 1992-2012, фотографії емблематичних культових та історичних споруд України та Румунії) у зразково графічно і художньо оформленому двомовному українсько-румунському (із резюме статей на англійській мові) томі «Україна – Румунія: 20 років дипломатичних зносин», який недавно появився під патронажем Міністерства закордонних справ України та Посольства України в Румунії, у Чернівецькому видавництві «Букрек».

Головна мета видання цієї наукової праці, – відзначає Теофіл Бауер у своєму змістовному «Вступному слові» до неї, – «не лише сконстатувати етапи двадцятирічної історії українсько-румунських взаємин сучасної доби, але й окреслити перспективи їх подальшого розвитку та удосконалення, надаючи перевагу оптимістичним поглядам у майбутнє над озиранням в минуле, рухаючись по шляху конструктивного діалогу і взаємовигідного партнерства на засадах справжнього добросусідства, обопільної довіри та поваги».

З представлених у книзі матеріалів яскраво постають (у ряді випадків – навіть з цікавими, маловідомими читацькому загалові деталями, підкресленнями та уточненнями) головні складові українсько-румунських відносин взагалі, серед яких дипломатичні

були втілювані історичними відносинами, які відчутніше виявлялись у ключових моментах історії українського і румунського народів. Вповні оправдано відзначає Віорел Котик, що «дипломатичні відносини між Україною та Румунією (...) не розпочиналися з нуля. Українські гетьмани підтримували посольські зв'язки з придунайськими князівствами» (і навпаки, добавимо ми, з-поміж румунів постало ряд гетьманів запорізького війська, між Богданом Хмельницьким та Васіле Лупутеж були відносини, знаменні зв'язки Києва часів Петра Могили з румунськими князівствами). Інший ключовий момент українсько-румунських історично-дипломатичних відносин – це 1917-1923 рр. і поява в цьому контексті кількох форм української державності – Українська Народна Республіка, Українська держава гетьмана П.Скоропадського, УНР (Директорія) і Західноукраїнська Народна Республіка. Румунія, відзначає у своїй доповіді д-р Міхаїл Е. Іонеску, «була однією з перших країн, яка дипломатично визнала нову незалежну сусідню державу». Відразу після проголошення незалежності Києва у грудні 1917 року Румунський королівський уряд призначив свого військово-дипломатичного уповноваженого у Києві. Українські дипломатичні місії діяли в Румунії з 1918 по 1923 р.

Встановлення дипломатичних відносин 20 років тому, відзначає Віорел Котик, сприяло політичній спрямованості щодо їх виведення «на справді добросусідський рівень», а підписання базового договору між Україною та Румунією, підсумовує професор, доктор історичних наук, декан факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича Олександр Добржанський, стало «рубінним моментом для двосторонніх відносин», створило «правовий фундамент для співробітництва між двома державами у майбутньому», вивело діалог із «замкнутого кола» і «перевело (його) у цивілізоване русло», і багато спірних проблем, підкреслюється в інших статтях книги, було вирішено прагматично і шляхом взаємовигідних компромісів.

Хоча двадцятирічний період становлення українсько-румунського діалогу, пише у своїй доповіді директор Центру європейських студій Чернівецького університету Валентина Веселова, «є лише початком двосторонніх міждержавних взаємин між Україною

й Румунією й коротким проміжком часу в історичному масштабі», проте він «дає змогу підвести деякі підсумки, виділити здобутки, упущення та зробити певні концептуальні висновки».

До основних здобутків міждержавних двадцятирічних українсько-румунських відносин Веселова зачислює: 1/ мирний характер відносин – «гострі моменти» складної історичної спадщини не привели до напруження, що «не вийшло за рамки здорового глузду», і «міждержавні протиріччя» розв'язалися «у мирний дипломатичний спосіб»; 2/ встановлення державного кордону між Україною і Румунією, підписання базового договору 1997 р. та договору «Про режим українсько-румунського державного кордо-

ну, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань» 2003 р.; 3/ закладення уперше в історії двох держав основ договірної-правової бази внаслідок компромісів та домовленостей, якими було подолано «історичний спадок». Цікавим і конструктивним висновком Веселової є той, що «аналіз двадцятирічних українсько-румунських відносин повинен бути концептуальним уроком для розгортання подальших двосторонніх взаємин», тобто «не слід приділяти увагу лише їх формальній стороні (на рівні офіційних дипломатичних комюніке), а

засобом масової інформації, публіцистики, популярної та навчальної літератури намагатися долати ментальні кордони, негативні стереотипи, і цю нову договірно-правову базу поступово наповнювати новим конструктивним змістом, реальним співробітництвом та взаємовигідними проектами».

Помітні здобутки українсько-румунських відносин, підкреслює у своїй доповіді Радник Президента Румунії, керівник Департаменту національної безпеки Адміністрації Президента Юліан Фота, в економічному плані, обсяг зовнішньої торгівлі перевищив у 2012 році 2 млрд. дол. США (як відзначають і Теофіл Бауер, Віорел Котик, Богдан Ауреску і ін.), і економічні відносини між двома державами, вважає він, «мають зростаючу тенденцію», їхня динаміка є «дуже обіцяючою», через що, «знаючи потенціал обох країн, а також регіональний економічний клімат», «впродовж наступних років необхідно досягти значно більших цифр, орієнтовно у 5-6 млрд. дол.США.

(Продовження на 10 стор.)

Підсумково-напучуючий «пульс» українсько-румунських відносин на 20-річному рубежі

(Продовження з 9 стор.)

Взаємовигідному вирішенні ряду питань українсько-румунських відносин, уважають автори ряду статей, вирішально посприяло належне усвідомлення державними сановниками та політиками двох держав питання геополітичного положення України, Румунії та інших сусідніх країн Центрально-Східної Європи, що має усі підстави стати додатковим геополітичним чинником стабілізації та безпечного розвитку цього європейського регіону. «Стратегічним інтересом кожної держави, наголошує доктор, професор Львівського національного університету ім. І.Франка Мирослав Дністрянський у своїй доповіді «Геополітичні підстави оптимізації українсько-румунських взаємин», є питання безпеки та симетричних відносин із сусідніми державами», вичислюючи (з урахуванням здобутків та упущень) ряд заходів партнерського характеру взаємин (створення євросередин «Нижній Дунай» і «Верхній Прут», динаміка товарообігу, координація дій України, Молдови та Румунії щодо постачання газу, всебічне використання Дунаю, реалізація спільних геоелектричних проєктів, проєктів видобутку вуглеводів і ін.). Деякі спільні геополітичні інтереси України та Румунії, уважає автор, «можна простежити і у контексті загальноєвропейських процесів», важливим для України «є досвід Румунії в процесі її адаптації до стандартів ЄС у всіх сферах життя, подолання негативних соціальних явищ. Україна та Румунія могли б спільно відігравати і більшу роль в процесах збереження та зміцнення європейської ідентичності з огляду на глобальні міграційні тренди та геокультурний та геоелектричний тиск інших частин світу».

Для добросусідських взаємовигідних відносин України та Румунії, як впливає з ряду доповідей рецензованої тут книги, велике значення має не тільки геополітичне, але і геостратегічне становище обох держав, в чому якраз і конкретизується згадувана Мирославом Дністрянським симетрія державних взаємин. Ще в часи Першої світової війни, коли державність України тимчасово виявилась у кількох формах-республіках, український політико-географ і геополітик С.Рудницький наголошував, що «Румунія тільки тоді має спроможність жити й мирного розвитку, коли від Росії і від Польщі відділить її

Українська держава». Суттєво (але без категоричного заперечування сусідства Румунії із згаданими Рудницьким державами), відповідно геополітичному становищу, у дусі сучасної політичної неангажованості сказане Рудницьким повторено іншими словами одним з бувших румунських міністрів закордонних справ Румунії цього двадцятирічного періоду, а саме Теодором Мелешкану: «Україна – найважливіший сусід Румунії з політичної та економічної точок зору», «вона є найбільшою країною, з якою межує Румунія. Тому відносини з Україною мають для Румунії пріоритетний характер». І, навпаки, як відзначає аспірант Львівського університету Оксана Онищук, «Румунія посідає важливе місце у зовнішньополітичних інтересах України». Румунія є повноправним членом Європейського Союзу, а вступ України до цього організму, підкреслює та ж Оксана Онищук, є «стратегічною метою (ii) зовнішньої політики», а Румунія доступними їй способами сприяє цьому прагненню України, бо, як відзначав інший міністр зовнішніх справ Румунії, професор історії, доктор Адріан Чорояну, «ми хочемо мати такого сусіда, який належить до такої сім'ї, в яку ми увійшли з радістю».

Майже у всіх українських та румунських наукових доповідях та винахідливих виступах, включених до цієї книги, підкреслюється й аргументується і той факт, що українсько-румунські міждержавні стосунки мають ще один важливий аспект – становища етнопольових меншин (румунської в Україні і української в Румунії), задоволення їхніх прав і потреб, яких вирішення повинно здійснюватися паритетними формами, на рівні європейських стандартів.

Включені у книзі матеріали наскрізно пройняті адекватним розумінням добросусідських взаємовигідних міждержавних українсько-румунських відносин, і загальний їх висновок сповнений довір'я у подальшу плідотворну співпрацю, оскільки, як відмічає Державний секретар Міністерства закордонних справ Румунії доктор Богдан Ауреску, «відносини між Румунією та Україною розвивались по висхідній лінії» і існує впевнення, «що і у подальшому румунсько-український діалог зазнаватиме ще більш динамічного розвитку на основі взаємоповаги та взаємопорозуміння», бо, як відзначив у своєму інтерв'ю колишній Посол Румунії в Україні Т.Хрїстя, Україна і Румунія «приречені на співробітництво та сусідство».

Йон КОЗМЕЙ

ПІСНЯ ПРО ВОЄВОДУ ШТЕФАНА - НАЙСТАРІШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ТВІР, ЯКИЙ ЗБЕРІГСЯ В ПИСЕМНІЙ ФОРМІ

З давніх часів між румунським та українським народом існували дружні відносини та взаємопідтримка, які обумовлювались географічним сусідством, спільними стражданнями та боротьбою в ім'я спільного ідеалу національної і соціальної незалежності. На протязі часу ця історична та соціальна схожість відбилась в духовній спадщині цих двох народів, починаючи з стародавніх румунських пісень та українських дум XVI і XVII століть, які створили певну спільність прагнень, проілюстровану альянсом між Іоном Воєводою Лютим і українськими козаками.

XVII століття можна вважати найбагатшим у фактах щодо румунсько-українських культурних відносин, коли Петро Могила – нащадок румунського княжого роду, ставши «архієпископом-митрополитом Києва, Галичини та всієї Русі», започаткував небачену дотоді акцію в православному світі, а саме емансипацію через культуру. Його доробок є величезним: численні заходи, починаючи з відновлення старих храмів, продовжуючи заснування нових церков та кульмінаючи створенням Київської Академії. Написавши в 1640 році твір *Сповідання православної віри*, який став вказівним для всього православ'я, Петро Могила не забував ніколи про своє румунське походження, і завдяки його клопотанням з Києва та Львова в румунські землі були привезені типографії і типографи, друковані видання та рукописи, добре підготовлені вчителі для шкіл, заснованих Василем Лупу та Матеєм Басарабом.

Богдан Петричейку-Хашдеу входить в число перших румунських книжників, що пізнали історію і культуру України, яким він приділив важливе місце серед своїх наукових занять. Вперше інтерес до України у ньому пробудив батько – Олександр Хашдеу, пізніше цей інтерес розрісся завдяки освіті, здобутій в Харківському університеті.

Так само, як і його батько, Б. Петричейку-Хашдеу мав великі заслуги у популяризації українського фольклору в нашій країні. Він окреслив науковий спосіб сприйняття українського фольклору, який утвердився в румунській фольклористиці: а саме

його дослідження у зв'язку з історією та поетичною творчістю румунського народу з метою більш глибокого пізнання минулого та розуміння певних фактів румунського фольклору.

У підтримку наукової оригінальності сприйняття українського фольклору Богдана П.-Хашдеу Магдалена Ласло виносить на обговорення статтю «Штефан Великий та Італія»¹, в якій Хашдеу робить деякі дуже цікаві твердження щодо «Пісні про Штефана Воєводу» – першорядного твору для вивчення української народної поезії.

У зв'язку з серією документів, привезених з Італії та опублікованих в «Columna lui Traian», говорячи про європейську славу Штефана Великого, Хашдеу пише: «Ми самі, ніколи не ступивши в священну країну Аусонії, змогли знайти в Пешті три папських листи до Штефана Великого, а в Празі – народну баладу, яку співали аж у Венеції, про цього щирого оборонця християнства»². Балада, яку Хашдеу друкує в румунському перекладі (так само він робить із трьома папськими листами), знаходиться в Чеській граматиці, складеній в 1571 р. Яном Благославом та вперше опублікованій Граділом та Їречком в 1857 р.

Зміст пісні про воєводу Штефана наступний³:

Дунаю, Дунаю, чом смутен течеш?
Ой як же мені не смутно течи,
Що дно ми точуть студені криниці,
А по середині рибоньки мутьять,
На версі Дунаю три роти стоять:
Перша турецька, а друга татарська,
Друга татарська, а третя волоська.
В турецькій роті шаблями шермують,
В татарській роті стрілками стріляють,
В волоській роті сам Штефан войвода.
В Штефановій роті дівонька плачеть,
Дівонька плачеть, плачучи повідає:
«Штефане, Штефане, Штефан войвода,
Або мене пійми, або мене лиши!»
А што ми он речеть Штефан войвода?
«Гей, красна дівонько, піймил бих я тя,
Піймил бих, дівонько, не рівна ми єс».

(Продовження на 12 стор.)

ПІСНЯ ПРО ВОЄВОДУ ШТЕФАНА

(Продовження з 11 стор.)

Дівонька рекла: «Пусти мя, Стефане!
Ой скочу я в Дунай, Дунай глибокий,
А хто мя доплинетъ, его я буду».
Ніхто не доплинул красну дівоньку,
Доплинул дівоньку Стефан войвода
І взяв дівоньку за білуру ручку!..
«Дівонько, душенько, мила ми будеш».

Знаючи в добрій мірі слов'янські мови, які він намагається класифікувати на різні діалекти, монах Ян Благослав зауважує про баладу, що вона є «світською» піснею, уточнюючи: «словацька пісня з Венеції, де є багато словаків або хорватів, яку приніс Никодим». В свою чергу В. Ковальський – українець з Галичини, робить зауваження щодо так званого «словацького діалекту» Благослава, констатуючи, що мова, на якій написана балада, є, звісно, українська. Ковальський вважає, що ті «Бенатки», звідки була привезена пісня, є Венецією в Італії. Стаття Ковальського з'явилась в часописі вузького розповсюдження, і хоч мала важливе значення для вивчення цієї пісні, до фахівців потрапила дуже пізно, тільки в 1912 р., коли була згадана Іваном Франком.

Б. П.-Хашдеу, незалежно від статті Ковальського, про яку не знав, робить такі ж висновки в своїй публікації, з якої цитуємо повністю фрагмент, що стосується «Пісні про Стефана Воєводу»: «В тому ж 1868, під час нашого перебування у Відні, нам вдалося натрапити на богемську граматику, написану якимось Яном Благословом в 1570 році, тобто після лиш півстоліття від смерті Стефана Великого. Говорячи про різниці між слов'янськими діалектами, автор раптом наводить народну баладу, яку, за його словами, почув один з його друзів Никодим у Венеції в тамтешніх слов'ян».

Переклавши пісню румунською, Хашдеу відмічає наступне: «Публікуючи цю баладу, Благослав сплутав словацький діалект з хорватським, бо обидва були йому незнайомі. Згадана пісня не є жодною з цих мов, а чисто рутенською, якою говорять й сьогодні так звані рутени з Буковини та півночі Молдови, але записана Благославом старою богемською орфографією. Видно, що деякі рутени, заблукали у Венецію, де на них натрапив Никодим, і жили там серед слов'ян з Далмації, яких завжди було багато в Ломбардії. У будь-якому разі, пісня була складена в Молдові, вийшовши з власної уяви нашої рутенської

колонії, будучи перекладеною з якоїсь сьогодні утраченої румунської балади, яку у певній мірі могла б відтворити геніальність Александри. Таким чином, коли Сенат Республіки Святого Марка веде дебати латинською чи італійською про ратні подвиги великого вельможі, на венеційській набережній можна почути чудову баладу слов'янською про любовні перемоги румунського вельможі. І хто б міг сподіватися знайти еротичний елемент нашого відважного співвітчизника на берегах Адріатики, вміщений в богемську граматику?».

Зауваження Хашдеу щодо цієї балади, яка вважається сьогодні найстарішим українським народним твором в писемній формі, інтегруються в наукову дискусію, котра продовжується близько століття і основні дані якої були висловлені Хашдеу в його стислому коментарі.

Магдалена Ласло твердить, що існують три першорядні проблеми, над якими зупиняться майбутні науковці: 1) Який характер має мова, на якій була створена балада?; 2) Яку Венецію має на увазі Благослав у своїй короткій пояснювальній примітці: італійську чи одну з декількох слов'янських «Венецій»?; 3) Якій історичній постаті відповідає Воєвода Стефан з балади?

Як можна було зауважити, Хашдеу констатує, що мова пісні є українська, і відносить її до західноукраїнського діалекту (мови рутенів Буковини та північної Молдови) та до історичної традиції відповідного регіону. Так само, вперше Хашдеу пробує ідентифікувати героя пісні, бачачи в «Штефані Воєводі» Стефана Великого та пов'язуючи її появу з Молдовою XV-XVI віків.

Тільки після 20 років від опублікування граматики Благослава українські філологи почали ретельно цікавитися «Піснею про Стефана Воєводу». В 1877 році А. Потебня друкує детальне дослідження під назвою «Малорусская народная песня по списку XVI в. Текст и примечания». Дослідник ретельно вивчає мову пісні, доказуючи, що вона є українською мовою XVI століття, але не визначає, якому діалектові вона належить. Він же вперше вказує на те, що балада тісно споріднена із слов'янською поезією найдавнішої доби та цитує інші дві пісні – одну з Дону, іншу білоруську, з якими вона має дивні схожості щодо сюжету та ситуації.

В 1907 р. Іван Франко в своїй фундаментальній праці «Студії над українськими народними піснями» розвиває тези Потебні, показуючи, що мова пісні

має характеристики української говірки Покуття. Стосовно історичної основи проблеми, якої Потебня не торкається, Франко вважає, що вона може бути пов'язана з Молдовою, де в XVI столітті було кілька можновладців з ім'ям Стефан, серед яких першим був Стефан Великий. Таким чином, незалежно від Хашдеу, Франко бачить генезис пісні в тому ж історичному середовищі. Позиція Франка є ідентичною з поглядами Ковальського та Хашдеу і щодо місцевості, де була записана пісня – італійська Венеція, куди закинула її велика популярність.

Проте С. Томашівський, рецензуючи дослідження Франка, вводить зовсім нову точку зору: «Справді, Благослав пише чітко, що ця пісня є «od Venâtek», тобто з Венеції, але з моєї точки зору для цієї Венеції зовсім не треба йти до Адріатичного моря. Ця назва відома і в інших регіонах, чисто слов'янських (у чехів, в Моравії, в Познані та в Підкарпатській Україні). Яку саме Венецію мав на увазі Благослав, важко сказати; може, він думав про італійську, може, про іншу. В першому випадку це було б доказом недостатньої інформованості автора (тому що не він сам записав пісню, а отримав її від якогось Никодима). Можливо, читачі Благослава зв'язали цю назву «od Venâtek» з італійською Венецією, тому що 4 сторінками вище він справді говорить про неї, хоча раніше він пише про «майстра Вольдріха Валеського з Банаток», без сумніву з чеської Венеції»⁴.

Детальний аналіз мови пісні приводить Томашівського до висновку, що маємо діло з українським підкарпатським діалектом, суттєво змішаним із словацькими елементами, а саме з діалектом «з Шаришу» або «бачіванським». Те, що вона була знайдена на словацько-українському терені, доказується, згідно з Томашівським, змішаним характером мови. Звідси він виводить, що найбільш вірогідним місцем, де була записана пісня, є Венеція – словацьке село поблизу Бардієва, в регіоні Шариш, яке словенцями називається так само Бенатки.

Точка зору Томашівського була розвинута в 1942 р. І. Панькевичем в статті «Пісня про Стефана Воєводу, як пам'ятка лемківської говірки, опублікованій в Братиславі в 1948 р.»⁵, в якій автор схиляється до думки, що Благослав мав на увазі італійську Венецію.

В своїй книжці про Хашдеу, О. Романець так само стверджує, що балада була записана в Венеції, куди її занесли, на його думку, італійці, які знайшли притулок при дворі Стефана в 1475 р. після падіння Кафи. З точки зору О. Романця, пісня була створена українським піснярем, учасником експедиції Стефана проти Раду Красивого, і виконана на бенкеті, даному Стефаном з нагоди його перемоги в грудні 1473 року. Італійці з Кафи поїхали до Італії з дозволу Стефана тільки в 1476 р.⁶.

Інший дослідник О. Зілинський в статті «Stara ukrainska pisen o vojvodi Stefanovi a její vyznam pro dejiny slovanska Il-dove pisne»⁷, порівнює мотиви «Пісні про Стефана Воєводу» з українськими піснями карпатського регіону та констатує численні подібності, як стосовно місця дії, так і щодо сюжету.

Більше того, поетична структура пісні відрізняється від дум та українських історичних пісень, але вона майже ідентична із структурою карпатських колядок, цей факт, здається, був підмічений і Хашдеу, який вважав карпатський фольклор середовищем, в якому з'явилася балада (через мотив Дунаю, присутність румунів тощо).

(Далі буде.)

**З румунської переклав
Штефан ПУРІЧЕ**

ПРИМІТКИ

1 Стаття з'явилась в «Columna lui Traian», IV, жовтень 1873, пг. 12, р. 225-227.

2 Ibidem.

3 А. Жуковський, Історія Буковини. Частина перша до 1774 р., Чернівці, 1991, с. 63-64.

4 С. Томашівський, Замітка до пісні про Стефана воєводу, т. 80, 1907, с. 129. Apud Magdalena Laszlo, Relațiile literare româno-ucrainene în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. Teză de doctorat, București, 1971, р. 110.

5 Пісня про Стефана воєводу як пам'ятка лемківського говору, Братислава, 1948, с. 353-367.

6 О. Романець, op. cit., с. 138.

7 Опублікована в № 1/1960 празького часопису „Slavia”, с. 76-103.

**Штефан Великий –
господар Молдови (1457-1504)**

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Іван РЕБОШАПКА

ЧЕТВЕРТИЙ СЛАВЕТНИЙ ПОЕТ
КОЛА РИМСЬКИХ ЕЛЕГІКІВ

В автобіографічному елегійному творі «Життя поета» римський лірик часів принципату імператора Августа Публій Овідій Назон (43 р. до н.е. – 17 р. н.е.), про якого мова йтиме в цій статті, зізнається, що поряд з Галлом, Тібуллом та Проперцієм, він у «колі (елегіків – *I.P.*) з'явивсь вже як четвертий співець».

Тібулл Альбія (54 – 19 р. до н.е.) та Секста Проперція (нар. прибіл. 49 – помер 15 р. до н.е.) було представлено у даній рубриці попередніх чисел журналу «Наш голос» за 2012 рік. Гай Корнелій Галл (Gaius Cornelius Gallus, 69/68 рр. – 27/26 рр. до н.е.) – це трохи старший сучасник попередніх двох поетів і один з перших римських утверджувачів жанру любовних елегій, з творчості якого було видано чотири книги.

У життєвому і творчому шляху кола чотирьох римських елегіків наявні кілька спільних визначальних рис.

Публій Овідій Назон, як і Галл й Тібулл, походив з родини заможного римського вершника (Проперцій походив теж із заможної сім'ї). У Римі, як і перші три поети кола елегіків, Овідій здобув ґрунтовну римську освіту. У молодості він служив на адміністративних і судових посадах, подібно тому, як його побратими по перу посідали спочатку нецікаві, непривабливі для них служби. Як у перших трьох, так і в Овідія нестримним виявляється потяг до поетичної творчості, і він, як і його однопумці, покидає службу і віддається виключно поезії.

Овідій був членом літературного гуртка Валерія Мессали Корвіна, в якому зблизився з Тібуллом і Проперцієм. За тодішнім звичаєм, Овідій виступав з декламацією своїх віршів на публічних читаннях, організованих вельможею Асінієм Полліоном, і невдовзі став улюбленим поетом римської «золотої молоді».

У всіх цих поетів, окрім писання елегій, наявне також захоплення міфологією, значиміше же в Овідія. Стараючись реставрувати «стародавню побожність», про яку дбав Август, Овідій розробляє теми героїчно-міфологічного характеру, і таким чином постає його велика поема «Фасти», яка є своєрідним коментарем до римського календаря, реформованого Юлієм Цезарем (12 книг, по одній для кожного місяця, з яких збереглися лише

перші три). Твір цього жанру, який збільшив Овідієву славу, це збірник античної міфологічної традиції «Метаморфози». Інша спільна риса цих чотирьох та інших тогочасних поетів це та, що у своїх творах вони оспівують жінок з вигаданими іменами чи псевдонімами, Корнелій Галл – Лікоріду (псевдонім актриси Кіферіди), Тібулл – вільновідпущеницю Делію (справжнє ім'я – Планія), Проперцій – Цінтію (ім'я реальної особи – Гостія), а Овідій – Корінну (ім'я можливої коханки). Але, незважаючи на те, що всі чотири поети є елегіками, що Овідій є продовжувачем Тібулла і Проперція, його елегії відзначаються великою зовнішньою ефектністю, завдяки помітному словесному багатству та навмисній вишуканості художнього вираження.

Ще одну паралель можна провести, на цей раз, тільки між Овідієм і Тібуллом, а саме ту, що в обох поетів є елегії автобіографічного характеру, у Тібулла – елегія «Благальна пісня», а в Овідія – «Життя поета» – сумна ностальгічна віршова сповідь, в якій детально схоплено у мінорному реєстрі ключові моменти життя поета до його заслання на окраїну Римської держави у місто Томи (Tomis), теперішнє румунське місто Констанца (Добруджа).

Увазі читачів «Нашого голосу» пропонуємо цю зразкову автобіографічну перлину римських елегій.

Іон Теодореску, Овідій у вигнанні

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Публій Овідій Назон

ЖИТТЯ ПОЕТА

(Книга IV, елегія X, скорочено)

Любощів ніжний співець, як свій шлях життєвий
перейшов я, –

Друже-нащадку, тобі повість розкаже моя.
Миля вітчизна моя – Сульмон, на джерела багатий;
Дев'ятдесят туди миль треба від Рима пройти.
Там я на світ народивсь...

З діда і прадіда рід наш поважний із вершників римських,
Не випадковість, не гріш в люди виводили нас.
Парость не перша в сім'ї, коли я на світ появився,
Був уже брат у батьків, старший від мене на рік;

В ранніх зелених літах нас виховують пильно й дбайливо:
В Рим до найкращих знавців батько обох нас послав.
Брат мій від літ молодих вінець красномовства вподобав,
Форума сварки гучні вабили серце його.

Серцю ж моєму з дитинства подобались святощі неба,
Муза до тихих пісень кликала душу мою.
Часто мій батько мовляв: «Не за хлібне ти діло берешся,
Славний Гомер, але й він так і помер нуждарем».

Батькове слово узяв до душі я і, Муз призабувши,
Спробував прозу писати, кинув я метри дзвінки.
Тільки ж писання моє самохіль окрилялося ритмом,
Що б не почав я писати, вірші складались самі.

Роки тим часом минали – нечутною перше ходою...
Нахили серця, проте, не відмінилися в нас.
Брат мій подвоїти встиг у житті своїм десять лиш років, –
Вмер, і я мав почуття, ніби себе я втратив.

Потім посаду прийняв я, зеленим літам відповідну,
Членом колегії трьох¹ деякий час я пробув.
Курія далі чекала²...

Не до снаги бо мені був той почесний тягар:
Тіло незвичне було, та й душа не лежала до праці,
А честолюбство мені завжди огидне було;
Сестри до того ж аонські³ шептали про творче дозвілля,
Що уявлялось і так даром найкращим мені.

Як шанував, як любив я прославлених Римом поетів!
В кожному улюбленці муз бога я серцем вчував.
Слухав я Макра старого читання. . . . .

Часто Проперцій мені довіряв свою сповідь вогненну:
Щира й правдива приязнь нас сполучала обох.
Басс, славнозвісний сатирию, славний гекзаметром Понтік –
Спільники любі були тих товариських зібрань,
І незрівнянний Горацій втішав нас багатством мелодій,
Пісні химерно-тонкій рідну навчивши струну.

Тільки на образ Вергілія знав я, і смерть передчасна
Вирвала раптом з життя приязнь, Тібулле, твою.
Галле, він твій спадкоємець, його спадкоємець –
Проперцій,

Я в тому колі з'явивсь вже як червертий співець.
Як я старіших колись, так мене привітали молодші;
Хутко Талія моя⁴ стала відомою всім.

А виступав я з читанням перед громадою в Римі.
Хист мій співецький збудила прославлена в місті Корінна,
Так неправдивим ім'ям владарку звав я свою.
Досить тоді написав я, та все, що вважав негодящим,
Сам я – суворий співець – кидав в огонь без жалю...

Серце було в мене чуле, покірне Еротові серце;
Часто з найменших причин поломеніло воно.
Але хоч був я такий, хоч займався од найменшої іскри,
Та на іменні моїм плям і чуток не було.

Мало не хлопцем мене одружили; немила та жінка
Дуже недовго жила шлюбним зо мною життям.
Друга її заступила; не смію догани їй скласти,
Але недовго й вона ложе ділила моє.

Третя й остання дїждала зо мною поважного віку,
Та й на заслання мене випало їй виряджати.

Роки найкращі минули; прийшла сивина незабаром,
В кучері чорні мої позапліталася скрізь,
Як несподіваний Цезаря гнів мене вислав у Томи,
Де чорноморський бурун в західні б'є береги.

Бід же на мене звалилося стільки на суші й на морі,
Скільки зірок золотих в небі високім горить.
Давнє дозвілля, солодке життя довелось забути
І в непривичній руці зброю належну підняти.

Зброя дзвенить тут довкола, та я, щоб недолю забути,
Насамотині свою пісню складаю сумну.
І хоч нікого нема, хто б її привітав благодушно,
Але скорочує день, час забирає вона.

Дяка, о Музо, тобі, що живу я, страждання я зношу,
І що це трудне життя не підломило мене.
Ти-бо потіху даєш, ти приходиш до мене, як лкіи,
І заспокоюєш ти серце турботне моє.

Переклад М.Зерова

1 Поліцейська установа.

2 Курія – сенат. Овідій відмовився від магістерської кар'єри.

3 Музи (Аоніди).

4 Поет починав свою літературну діяльність з драматичних творів, написавши, наприклад, трагедію «Медея», яка не дійшла до нас.

Іван РЕБОШАПКА

НАЙЦІННІШЕ В ЖИТТІ – ЗАЛИШИТИ ГАРНІ СПОГАДИ ПРО СЕБЕ

Існують на Божому світі люди, яких Всевишній наділив обдаруванням нікому не шкодити і нікого не скривджувати, не гнівити й не ображати, а тільки допомагати, благодіяти, поважати і всі життєві прикри справи вирішувати по-людському. Якщо ці уроджені дари набувають вищих якостей внаслідок здобутої людиною освіти, та людина, як кажуть у народі, усім здається «легкою на душі», делікатною і, завдяки відсутності в її поведінці будь-яких проявів напористості, діятиме й житиме серед однокровних, на перший погляд, наче непомітною. До таких людей, гадаю я, належить Юлій Мануляк, поважний життєвий шлях якого, сповнений професійних здобутків у галузі шкільництва, радостей та прикрас, як зі сумом у душі й серці дізнався я, несподівано обірвався наприкінці цього річного місяця вересня.

Хоча наші місця народження, проживання і праці були різними, з Юлієм Мануляком мене пов'язує ціложиттєва, безкорислива і щира дружба, постійно збережена у тайниках душі кожного з нас і принагідно виявлювана у рідких, але радісних зустрічах.

Познайомились ми дуже давно, в умовах вступного екзамену майже цілої «зграї» випускників сіретських та сігетських українських педшкіл та ліцеїв на бухарестський філологічний факультет, одні з нас на російське відділення, а інші на українське. Хоча походили ми з різних місць, поступили на різні відділення, між нами всіма зародилася справжня побратимська дружба, до нашої компанії в умовах веселого, не без чудернацьких пригод та «смакованих» витівок життя у спільному гуртожитку приєдналися і деякі побратими з інших факультетів.

Після закінчення факультету наші життєві шляхи розійшлися. Комісія міно освіти призначила мене працювати на кафедрі закінченого вузу, а Юлій Мануляк повернувся працювати на свою рідну Мараморошину.

Не забуду, якою радісною була перша наша зустріч після кількох років по закінченню факультету! Тоді Міно освіти вперше призначило мене головою комісії бакалавреату у Сігетському ліцеї ім. Драгоша Воде. Про сігетський ліцей я чимало чув від тамтешніх випускників-буковинців Юрія Лукана та Мірчі Бойчука й інших, але місто, як таке, було мені чужим і я наче відчував ледь помітний щем серця. Аж тут – раптом, не пам'ятаю вже яким робом, з'явився Юлій, і я відчув присмну теплоту

в душі. Юлій Мануляк тоді уже працював інспектором Баямарського шкільного інспекторату, і якраз що прибув у відрядження до Сігету.

Відтоді і майже донедавна я часто приїжджав до Сігету то як голова комісії бакалавреату, то у спеціалізації для надання педкадром I-го викладацького ступеня, то із студентами на педпрактику чи для проведення перепідготовчих викладацьких курсів, і рідкими були випадки, щоб ми не зустрічались, поки Юлій Мануляк довгий час був шкільним інспектором, далі – заступником директора одного із сігетських ліцеїв, гостинно влаштувавши моє і студентське розміщення у ліцейському гуртожитку. Зустрічались ми і після його виходу на заслужену пенсію.

Мої студентські враження про Юлія Мануляка змістовно збагатилися внаслідок зустрічей, цікавих розмов та почутих відгуків про його діяльність. Успадкувавши від свого батька-зразкового керівника школи рідного села покійника Луг над Тисою ретельне ставлення до службових обов'язків, він підніс своє ставлення до власних обов'язків на вищий рівень, справляючись у всіх поступках тактовно, з урахуванням конкретних умов. Усі справи вирішував розсудливо, на взаємну користь шкільної установи та її працівників, учнів чи батьків і, що, може, найголовніше у людських взаємостосунках, про нікого не відзивався поганим словом, не ображав співрозмовника, а вів бесіду по-культурному і тактовно.

Не був позбавлений ні почуття тонкого гумору, за допомогою якого доводив правоту чи неправоту когонебудь у спірних питаннях. Як мені здається, промахів у складних службових питаннях у цієї поважної, розсудливої, тактовної, делікатної і приємної ЛЮДИНИ майже не було.

Як відомо взагалі, щоб запобігти тотальній смерті-забуттю про себе, люди з усіх усюд світу засновують сім'ї, сопоруджують фортеці та пам'ятники, створюють установи тощо, і все це – наперекір смерті чи, як висловились древні римляни – *pop omnis moriar*. Наперекір смерті Юлій Мануляк нічого подібного не здійснив, і все ж таки пам'ять про нього серед нашої громадськості підтримуватимуть добрі його діла і гарні спогади про нього.

Вічна йому пам'ять! Нехай з Богом спочиває.

Павло РОМАНЮК

СКРИПКА З ОРЕОЛУ СЕРЦЯ

Підошви йдуть самі,
пустелею вповити, –
стрічаєш маврів
з кошами небес –
там сніг і осінь,
біль і середліття,
вкриті
коромислом душі
з сапфіру крес,
стрічаєш там
з коромислом креолу
і бачиш в їх очах всі танці
з-за світів –
і скрипку з комишів –
на серці ореолу –
і захід сонця
з іншопланетних брів, –
крізь бурі шукань,
полотна небес зіткали взірці
і очі поетів спустили
ув надра
сльозу –
життєві ікони зі слова –
на Стіксі ріці,
пливуть,
окропивши небесну росу, –
там буде весілля століть –
з-під облави
небесного пилу
упаде вінець
в підошви самотні,
мов зорі – кораві, –
скриптимуть в ровах,
де плину кінець –
і бубні, бубняво,
у бум забубонять,
як кошик Мойсея
знайдеш в комишах
із серця – на скроні, –
жаль-скрипки ізронять
всі ноти утоми
і болів в душах,
не знати чи атом,
чи смертна глея –

в дорозі,
постануть горою,
мов грань
з палатів словесних –
із тайни Мойсея –
падіння і злету
пророцтва і знань,
підошви передають
в пустелі
вповиті
тобою –
і серцем твоїм,
мов струна,
напнута між морем гадок,
що в миті
коріняться тихо,
мов в злеті луна –
світ музика сонна –
з зачат'я ореолу –
планета і сфера –
сапфір і онікс –
смертельна болюча
циганська офера,
на ринку раю,
де смерті весь зиск
і всі розкручені,

Мал. Михайла ТРАЙСТИ

мов біль Вавилону –
і горді литаврів відлуння –
із надр, –
де плачуть богами
сліпії нейтрони,
в панелях народжень –
вільний Богом кадр,
нічого й нікому
й нікуди
і нігде –
не ступити крок,
у корі коронади
богів,
що розлентали світло,
безроде –
лиш в атом
і в піну,
в горінні монади –
поїду за невідь,
за марева даль,
зі скрипкою в скроні,
згаптую гавань –
лиш пензлем душі ореолом, –
мов Даль,
язиком язичним
ізлижу жар-грань
із сувію слова –
неслова молитви, –
щоб море не знало
своїх поривань –
в труні,
що постане
сном гордої бритви,
на полі одвічних весіль
і страждань!..
і аминь...
і атом...
і слів амулети –
і крила всіх круків
зійдуть на Гору! –
де сонце спустило –
свій вічний браслет –
на зойків світло –
і смерті пору.

Штефан ДОРГОШАН

САД З АКСЕЛЬБАНТАМИ

(Продовження з № 218)

Ніхто не рвався обробляти землю. Праця створила людину, але й лінивість не вбило нікого. Так протестували селяни. Мовчазно. Ховаючись по хащах. Поля спустошили, сади занепали, а пасовиська наповнилися мурашниками. Не було війни, але світ виглядав зруйнованим, наче після бомбардування. Тільки при дорозі фарбували паркани і білили дерева. Ділянки поля орали тільки так, для людського ока. А посередині ниви буяли бур'янами. Працювали школярі та студенти, робітники і службовці. Тільки під погрозами бралися до рук лопати і збирався урожай. Сміття було повсюди! Коли ситуація ускладнювалася, втручалася армія.

Мій батько Віктор не зміг розповісти мені про те, як держави дійшли до такого занепаду, а партія примушувала людей працювати у сільському господарстві. Я взяв усе на себе, ризикуючи дізнатись і те, чого не треба було мені знати, тобто гидку брехню, недбало кинуту в історію нації, яка нагадувала свинське корито наповнене падаллю. Ми втратили тисячу років. П'ять століть були під турками. Пашоптистську незалежність продали німецькому банкрутові, нащадки якого втратили все те, що ми здобули у війні за Незалежність і Великому Об'єднанні. Тепер, роздвоєні, розмовляємо по-американськи, хоча рахунок за газ оплачуємо сходу.

Нічого нормального. Нетиповий розвиток. Невизначене майбутнє. Політика – хто скільки зміг вхопити. Держава пішла шкереберть. Випадковий народ! Неграмотний! Забившись у глиняні халупи чи в бетонні клітки, поняття не маємо про Антонеску, Бібеску, Дежа, Чаушеску, Ілієску, Бесеску, Константінеску. Промайнули, як вітер попри листя: президентом був Константінеску, але багато-хто не знав, що Чаушеску розстріляли! В улоговинах народ несвідомо сьорбав ложкою свою бідність, отупівши від пропаганди. Протягом століть селяни були першими, кого безжально приносили в жертву. А потім інші: ремісники, вчителі, лікарі. Мій дід дробив каміння в каменоломні для власних потреб і продовжував заколювати ягнят і кабанів не тільки на Великдень чи Різдво. В нього були три господарства, п'ять скотних дворів, сім хат, три стайні і п'ять овечих хлівів, чотири городи, а домашньої птиці, овець, свиней, корів і коней,

що аж набридло службовцям сільськогосподарського реєстру перелічувати...

Тому, коли Келас і Віктора звинуватили (у ворожому ставленні до нового порядку), я, мов дурень, захоплений зненацька навіть пальцем не ворухнув, щоб захистити їх. Я був молодим офіцером в процесі доктринування. На факультетах діти робітників мали пріоритет. Добру особову справу! Химерна пропаганда! Ми переступали поріг певних соціальних умов, які більшість не усвідомлювала, а коли зрозуміла, то не визнавала! Сини села втікали. З робочого класу (батько), разом з селянством (мати), (я) ставав інтелектуальним витвором, з шансом стати принаймні середнім класом, а то й загальним. Багато ідіотів зробили кар'єру, а побіля них багато інших підлабузників, з підробленими особовими справами, по суті, – політичні махінації. Влада не має визначення! Вона слизька. Свого роду нетрадиційна енергія! Головне, щоб не стояти їй на шляху. Треба навчитися користуватись нею. Як на серфінгу. Це ризиковано. Можуть бути жертви. Бережіться!

Судовий процес було припинено і справу закрито.

Були тривожні часи. Тому Келас і Віктор з кожним днем ставали поблажливішими. Подеколи навіть обережними. Щодо мене, в першу чергу. Були атеїстами, хоч не знали, що воно таке. Не говорили, що боряться з Богом! Інші атеїсти стверджували, що Бога немає, тож не можливо боротися з тим, що не існує. Може, з химерами. Тут треба дещо пояснити. Мій реферат по масовій політично-ідеологічній освіті був добре сприйнятий, хоч я уточнив: «Хто не пізнає своєї історії, має дві можливості, або помирає в чужій ямі, або гине з правдою в руках». Звичайно, я думав про тих, розсіяних по окопах чи іноземних таборах. Всі носимо в душі шматок ГУЛАГу, маленький Голокост, галун знищеного.

Інші, друзі і вороги, знайомі чи незнайомі, які знали мої ідеї, бачили мене в наручниках. В їхній голові це означало, що більш не зможу писати дурниць, котрі так тривожать їх. Мої питання висли тягарем. Я загубив коріння предків, і ніхто цим не переймався. Хто дає нам свідоцтво про право власності на землю, на якій ми живемо? Ми раби, чи господарі? Нами легко управляти. Народ без історії – уразливий! З уроків захисту вітчизни ми не зрозуміли нічого. Ми не виграли, а завжди втрачали. Дірава держава. Я повинен

був учитись, як папуга. Логіка марксизму не вартувала ламаного гроша.

Якщо я знаходився поблизу, величезний страх обгортав їх. Слова ставали різкими. Апаратура для записування голосу псувалася. Хлопці з навушниками починали ворухитися:

– Увага! Небезпека!

Мій дід і батько не вірили, що вони в змозі на таке, але моя політична позиція врятувала їх, якщо не від смерті, то принаймні від граничної ситуації, яка довела б їх до злочину. Зло було неминучим. Шпигуни роїлися в шафах із західним одягом як знаком зради. Кооператив «вуха» виконував свою місію з великою амбітністю:

– Якого дідька треба цьому шмаркачеві? Спекулює джинсами, цигарками, майками, жувальною гумкою!

Я втрутився якраз на час: селяни не винні, що держава йде не так! Народ помирає з голоду, в той час, як урожай гниє в полях і нема кому його зібрати! Я сам себе привітав. Моя сім'я навіть не помітила цього: клан Келас, тобто моя родина, залишився недоторканим! Але й нечутливим! Я приніс щось нове. Віддалив їх від почуття спадкового слуги. Не хотіли працювати для інших. Я врятував два покоління після Келас. Навіси стояли тихо на скотних дворах. Вози возили пшеницю та кукурудзу, виноград та бербениці з бриндзою для домашнього вжитку. Протягом кількох рослинних циклів ми відновились. Нібито наближався матриархат. Зернохвища йшли в перегони з чотириповерховими будинками. Опісля з десятиповерховими. Подвір'я заповнились дітьми і домашніми птахами. Міське населення зростало швидко. Церковні дзвони звучали чим рідше. Пахло квітами і сіном, пирогами і свіжим вином, прозорішим від криничної води. Був мир. Не тривав довго!

Всі вважали, що я зробив звичайний крок, який ні в якому разі не заслуговує морального визнання. Що з того, що я врятував когорту людей, яких вели на смерть, наче худобу на бойню? Голокост німого світу, засмученого. Гетерогенного: всі місцеві жителі з їхніми богами, як попало, румуни, греки, угорці, євреї, татари, турки, росіяни, липовани і багато інших родів, майже два десятки племен, на початку XXI століття, після п'яти століть мирного або агресивного співіснування в цьому не навроченому лігвищі між Дунаєм і морем, на півдорозі між екватором і Північним полюсом, в центрі людських шляхів. Називаються всі в купі румуни. Тут Едемський Сад, в якому Господь хотів би народити Христа? Не зробив цього через огиду людей, яких сотворив за своїм Образом і Подобою. Залишив нам ягнят. Якщо би Він це зробив, то Ісуса розіп'яли б так само, як і в Юдеї! Немає різниці в часі або у вірі. Тут або в іншому краї земної кулі. Інакше не виконав би призначення, для якого був

посланий на землю Своїм Отцем і Нашим, щоб змити наші гріхи перед Його лицем.

У цей час Келас почав боятись стрімчаків, тобто, якраз землі, на якій народився, а батько заробив клаустрофобію перед катакомбами і траншеями, в яких воював у Великій Війні із заходу на схід і зі сходу на захід. Дідові вночі снюлось, що гігантський канал з Чорного до Балтійського моря, з Констанци до Ленінграда, перетинає надвоє його хату, що бульдозери чинять безлад на його подвір'ї, а сарматські та північні води з'єднуються над його дворами. Скирти соломи пливли наче Ноїв ковчег, дрейфуючи по через гребні горбів, яких накривали великі хвилі. Дощило сіллю. В нього свербіли губи та шкіра.

– Чорт забори, це свербіння! – бурчала бабуся Опріна.

Келас сміявся бубнячи:

– Дивись, мой, бо то блохи.

– Знову гралися з собаками Деліуа?

Деліу був сільським п'яницею. Двоюрідний брат Келас. Божевільний. Не єдиний в селі. Не завжди був таким. Схибнувся розумом, коли німці згвалтували його дочку і дружину, але збожеволів остаточно, коли забрали до колективного господарства його 500 овець і дванадцять дійних корів. Чотири були тільними, отелилися якраз в ніч реквізиції, але не хотіли залишити йому телят, хоч він благав, упавши на коліна.

Жив, наче відлюдник. Спав на призьбі. Іноді і взимку. Мав шовковицю і трьох короставих собак, які залишилися від стада. Ми гралися на порожньому подвір'ї, пробираючись крізь дрантивий паркан. Деліу чув, коли ми входили на подвір'я. Прикидався, що спить. Потім враз спритно підіймався і з ломакою у руках ставав у позицію до бою, вигукуючи.

– Напали вороги! Штикова атака! Виганяйте окупаційні війська! Смерть окупантам!

Після цього, нібито ганявся за нами поміж скиртами гнилої соломи, яка залашилась за часів, коли мав стада овець, та спустошеним городом. Дитячі забави. Минаючи повз чортополохи в ріст людини з гострими, наче ножі Solingel, шипами, його дрантива сорочка залишала смуги шириною у два-три пальці, які висіли поміж будяками, наче аксельбанти на грудях парадної військової форми. Колючі чагарники, оздоблені різнобарвними шматками тканини, створювали враження справжнього врожаю овочів: помідорів, баклажанів, цибулі, цвітної капусти. Поки жив Деліу, город був цілим. Спадкоємці розділили його на шматочки, а грядки тепер виднілися, наче криві галуни на плечах пагорба.

**З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА
(Далі буде).**

Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ

ПЕРЕМОЖЦІ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 218)

Весна не поспішала вступати в права на Руцанських пляях. По берегах іще де-не-де біліли забуті зимою снігові смуги, вершини горбів виблискували під яскравим весняним сонцем білими шапками, а понад мочарами уже зацвів терен.

– Васи, ци можна би сіяти овес? – одного погідно-го ранку запитала Анна свого чоловіка.

– Старі люди казали, що коли цвіте терен, то певно, що можна сіяти овес, – погодився Василь. – Якщо будемо сіяти, то тепер, бо пізніше буде інша робота в полі, не встигнемо все поробити.

На тому й погодились.

Наступного дня Василь пробудився скоріше, ніж звичайно, вийшов на подвір'я і якусь хвилину вглядався в небо. Не уздрівши жодної хмаринки, вирішив:

– Сьогодні поїдемо сіяти овес. Вижу, що погода добра, може, нас лишить, аби закінчили.

– Тобі видніше... – обізвалась Анна, готуючи сніданок.

Та Василеві так і не вдалося спокійно поспіяти. До хати вбігла перестрашена Гудя, маленька сусідська дівчинка, і залепетала:

– Казали неньо, аби ви скоро прийшла до нас.

Василь мовчки встав з-за столу, швидко одягнувся і подався за дівчинкою.

– Що сталося? – запитав, наближаючись до сусіда Гершина.

Той промовчав, але за мить Василь вже й сам побачив причину переполюху – біля сусідської стайні лежали два великі напівмертві коні.

– Та чому лежать? – знову запитав Василь, хоч і сам добре знав причину – недостаток корму.

Він добре розумівся на конях, хоч в ліберівським дворі ніколи їх не було. Гершинові коні впали не вперше. Це тому, що Гершин усю зиму ганяє їх, а корму дає дуже мало, про зерно годі й говорити.

– І що тепер? – запитав Василь.

– Слухай ти, Васи! – благально почав Гершин. – Ти розумна чоловік. Я хотів сам коні підняти, дивися, цим дривом, – і показав кіл, яким бив коней, – але ніяк не вставали, – закінчив Гершин.

– А якби ти замість того кола дав їм мало мелаю та вівса, не було би краще, га? Падали би коні? Ти знаєш лиш ганяти їх, а погодувати?.. – висказав Василь все, що мав на душі, бо не любив, коли хтось збиткувався з худоби.

У Рускові Гершин був єдиним євреєм, який жив на побічній вулиці. Усі євреї жили на великій головній вулиці, українці – на побічних, а між ними і Гершин. Ніхто не знав, чому так, бо Гершин був такий же єврей, як й інші. Він говорив по-єврейськи, мав підкову на порозі, прибиті на одвірку заповіді, які цілував, коли відходив з дому і коли повертався додому, мав жінку обстрижену, як і всі інші єврейки, мав довгу бороду і пейслики, поважав закон кушери, діти його ходили рано о 7 годині в синагогу, він ходив до церкви і молився із перев'язаною рукою і головою, їв багато цибулі, носив ярмутьку. Правда, що, маючи багато дітей, мав і багато роботи, та не мав часу прибіхуватися біля сільських голів адміністрації, а в п'ятницю вечером після єврейської бані не гуляв по вулиці із дружиною, сам гасив свою лампу, а в суботу вранці сам запалював вогонь у шпорі.

Іншими словами, Гершин жив скромно. Зате дуже велику допомогу мав від двох великих коней, які з голоду часто падали.

– Знаєш що, Васи? Візьмим товсті коли та пробуймо їх підіймати, – запропонував Гершин.

– Най буде й так – відповів Василь. – Ой Боже, Боже, Гершине, видиш, що означає корм? – вкотре повторив. – Самі не впораємося. Треба кликати ще когось на допомогу.

За цим заняттям забарилися, минув і полудень, коли врешті з допомогою ще двох чоловіків зуміли підняти коней, тому Василь вирішив уже не виїжджати в Білий.

Наступного дня вранці Василь запряг волів у ярмо, узяв плуг, насіння, харчів на два-три дні. Сів разом з Іваном на воза та поїхали. Дорога довга, воли йшли поволі, тож на місце прибули аж під обід.

Тітка дуже зраділа, побачивши свого племінника і чоловіка сестри, особливо, довідавшись, що вони ночуватимуть в неї дві-три ночі і вона зможе наговоритися з ними досхочу. «Бо тут на поляні з ким

розмовляти крім хатніх? Хіба з худобою і дичиною», – жалілася вона.

Так воно і було. На далекій від села полянці жила тільки вона із своїм чоловіком Білюком. Якщо хтось хатній сходяв у село вранці, то додому повертався тільки вечером. І до них заходили дуже рідко. Та й хто би хотів йти до неї в гості в таку даль. Хіба якщо когось, збираючи гриби поблизу поляни, застала буря. Але таке траплялося дуже рідко.

Василь із сином Іваном влаштувалися і пішли оглянути поляну. Потім кинули волам сіна і налили води та й самі перекусили.

Трішки відпочивши, підготували все і почали орати. Пішло метр, два, три – все гаразд.

– Добре ореться! – радів Василь. – Добре!

Так вони орали до вечора. Увечері загнали волів у стайню, щоби не дати роботи якійсь дичині.

– Ми вже давно ведмедя не бачили, але хтозна, звірка є звірка, – сказав Білюк, зачинаючи стайню.

– Но, попрячте собі, що маєте, помийте руки та заходіть до хижі! – поклікала тітка.

Після вечері довго балакали, тітка з чоловіком розповіли цілу історію цієї полянки та їхнього життя. Іван слухав їхню розмову, і його повіки ставали все важчими і важчими. Довга дорога, міцне повітря і неймовірна тиша зробили свою роботу, – хлопець швидко поринув у глибокий сон.

На другий день Василь не спішив збудити Івана, спочатку погодував волів, Білюк приніс води, і худоба була готова до роботи. Василь почав орати. Воли, відпочили і ситі, слухались господаря. Потім пробудився Іван і взявся допомагати, чим міг. Земля легко піддавалася плугу, оралося краще, аніж сподівався Василь, тому довго не забарилися. Коли скінчили всю роботу, то, за звичаєм, перехрестилися, попросили доброго урожаю і сіли на землю, щоби родило. Оскільки всі справи були закінчені, а сонце стояло ще високо, вирішили не гаяти часу і, на превелике розчарування тітки, таки того ж дня повертатися додому.

Попрощалися з вуйком і тіткою, подякували за гостинність і рушили в дорогу. Дорога була легкою, воли наче самі поспішали додому.

Уже вечоріло, коли вдалині замаячили крайні хати. Село зустрічало їх мовчазно, наче сполохане.

– Дивіться, неньо, туй двирі у хижі дошками забиті, – показав Іван на одну із жидівських хат, коли віз уже поскрипував вулицею. – А туй, дивіться, колодиця покладена, – дивувався хлопець.

Дивувався і його батько, але не знав, що сказати

малому, бо й сам не міг збагнути, що трапилось в селі, лиш запримітив, що всі єврейські хати порожні, забиті дошками чи замкнені. Проїхали біля Сінагоги – нема ніякого руху, біля української церкви – знову порожньо, біля другої синагоги – те ж саме.

Василь навіть не знав, що й думати, і, підганяючи волів, заспішив додому, аби швидше розпитати Анну про події в селі. Запримітивши тривогу на обличчі батька, Іван принишк і не смів нічого питати.

Наближаючись до свого дому, хлопець пильно придивлявся до Гершинової хати. Тиша на подвір'ї, де завжди стояв дитячий галас і рейвах, ще дужче налякала його.

– Мамо, чому у Гершина так тихо, де всі? – запитав у матері, яка відчиняла їм ворота.

– Заженіть волів у хлів, заберіть із воза, що маєте брати, та ходіть вечеряти – сказала тихо Анна, не зважаючи на синове запитання.

Вечеряли мовчки, ніхто нічого не говорив, опісля так само мовчки лягали спати.

Коли Анна думала, що діти заснули, почала тихенько розповідати Василеві:

– Ти знаєш у яким страху ми туй були? Усі ми рули та руки собі кришили із жалю, що туй був. Ти собі подумай, прийшли рано катуні з возом, вигнали вон Гершина та й усю його фамелію, та зачали їх паковати на віз. Діти ревають, Гершин реве, Гершениха реве, катуні кричат, а ми побігли видіти, що тото за біда. Коли ми там прийшли, а катуні обернули пушки ід нам та указали нам руков дорогу, та: «Марш! Хочете і ви туй прийти, зараз!..» – та нас прогнали, а ми – котре куди та ревеме. Най Бог боронить від такої днини! Та що зробиш? Узяти їх, та готово. Кажуть, що до Вишав їх повезли. Але це було дуже секретно. Подумай собі, як було в усьому селі, які крики, які реви, які потоки сліз мали течі... – та й замовчала, бо сльози їй не дали говорити.

Василь важко зітхнув:

– Згадую маленьку Гудю, як передучора у нас була та просила, аби «я прийшла»... така мила... А де вона нині?.. А хто знає, що буде завтра?.. – гіркий комок підкотився йому до горла і не дав доказати.

У селі почалася велика паніка. Одні продовжували говорити про депортацію євреїв, інші про можливість депортації українців, а ще інші про те, що радянські війська можуть увійти в долину ріки Рускови. Кожен день з'являлись нові чутки. Гул літаків у небі над селом, які групами летіли на захід, годував страх і неспокій руцанців.

(Далі буде).

Марія ЧУБІКА

БОКАЛ ЧЕРВОНОГО ВИНА

(Оповідання)

Промайнуло, пролетіло жарке літко, немов чорно-білі лелеки у вирій. Сонце частіше ховається за хмари, що гуляють по просторому небу. Прохолодні вечори віщують близькість осені з її багатими урожаєм і примхливою погодою.

Я приготую сумки із кращими плодами овочів і фруктів для моєї старшої сестри, яка живе в місті. Давненько з нею не бачилися.

І от я вже зручно примостилася біля вікна в напівпорожньому купе швидкого поїзда, який мчить у далечині з гуркотом, немов бурмоче: ї-ду, ї-ду, ї-ду-у, залишаючи за собою будинки, дерева, ріки, мости, людей... мчить поїзд, гуркоче, вистукує ритмічно колесами. Мене клонить на сон. Але ні, я не хочу спати. Давненько не їздила поїздом. Все дома та дома. Старість – не радість, не хочеться нікуди ходити, хіба що на березі Тиси в тиші посидіти. Тепер їду, бо сестра нездужає, а її діти по своїх домівках порозліталися.

Виростила сина і дочку, виховала, одружила, а тепер... Що тепер? Сама старість свою доживає. Правду кажучи, не сама, але... Таке наше життя: народиш дітей, виплекаєш їх, пустиш на свої крила, як ластівка ластів'ят, а вони полетять у світи і залишають самотніми батьків старих. Так уже в житті ведеться, бо це калач зичений.

А що ж, хіба я не сама? Сама з собою! І що? Призвичаїлася! Тепер їду їй допомагати доглядати психічно хворого мужа.

Мчить поїзд вперед, а я думками повертаюсь у наше дитинство, молодість, заміжнє життя. Бачу Валентину дівчиною, гарною веселою, юною, а опісля високу струнку із пшеничного кольору локонами, які звиваються аж до пояса, студентку фармацевтичного факультету.

Ще будучи студенткою познайомилася із гарним хлопцем, студентом-архітектором Романом. Скоро любов заповонила їхні серця, і вони щиро покохали одне одного. Коли сестра закінчувала факультет, Роман із букетом прекрасних троянд на колінах попросив її руки. Через кілька місяців повінчалися і справили весілля у місті, де сестра почала працювати і де проживають й тепер.

Скоро пролетів рік, і Роман став архітектором відомої фірми. Валентина працювала в аптеці, а молодий чоловік багато подорожував, заключаючи вигідні контракти для того чи іншого проекту.

Від фірми отримали двокімнатну квартиру. Невдовзі їхнє житло відвідав добрий лелека і сім'я поповнилася маленьким синком Ігорком.

Коли малюк пішов у дитсадок, Всевишній Господь обдарував їх доченькою.

«Лілія – копія батька», – хвалилася молода мати.

Безмежними були батьківська радість і щастя. І як не відчувати себе щасливою, якщо ти кохаєш, і це прекрасне почуття є взаємним?

Діти росли, як добре доглянуті квіти. Роман заробляв добре, із відряджень ніколи не повертався з порожніми руками. Всім привозив гостинців, подарунків. Денно дзвонив по кілька разів, щоб переконатись, що вдома все гаразд. Непокоївся за дітей, дружину. Подеколи затримувався і на вихідні, але молода жінка розуміла його, ніколи не сердилася, і ні нащо не нарікала, бо матеріально сім'я була забезпечена і, правду кажучи, призвичаїлася до такого життя.

Пролітали роки. Діти росли, мужніли, а батькам срібним павутинням запліталася у волосся осінь. Одного літа, коли Ігор закінчив восьмий клас і поїхав із колегами у табір, Валентина вирішила відправитись із Романом на кількадекільні відпочинок. Вже кілька років чоловік працює без відпустки, щоб закінчити розпочату будівлю коледжу на окраїні міста. Уже й не дзвонив так часто додому, ні не привозив таких подарунків.

Дружина відвезла Лілію до батьків, щоб побути лише у двох із Романом, і подзвонила чоловіку саказати, що приготувала все необхідне для від'їзду і що повертається від батьків у неділю вечером. Але сталося так, що брат їхав до міста, і вона о десятій ранку вже була вдома.

«Роман ще не приїхав», – майнуло в її голові, бо біля будинку не було їхньої машини.

Відімкнула двері квартири, увійшла у довгий

коридор, роздяглася і подалася у ванну. Там хтось був.

– Любий, це ти? – запитала, але відповіді не отримала.

Зазирнула і остовпіла. Душ приймала молода дама. На мить Валентина розгубилася, але швидко оговтавшись, поставила їй кілька запитань і, не вагаючись, закрила її в салоні, наказавши мовчати. Сама подалася у спальню і, не заставши там нікого, лягла на ліжко, вкрившись з головою простиралом. Скоро у спальню увійшов її чоловік з двома бокалами червоного вина.

– Хто замовив червоного вина? – весело запитав, сіяючи принадною усмішкою.

– Я-а, – люб'язним зміненним голосом відповіла дружина і підняла голову.

Роман ледь втримався на ногах. Бокали з дзенькотом упали на підлогу, а він застиг у тому самому положенні на довгий час. В ту мить йому відібрало мову.

Від того часу дуже рідко бувають моменти, коли думає і говорить нормально. Так почалося Валентинине ходіння по муках. Утримувала двох дітей у школі, на факультеті. Романа відправила у санаторій для психічно хворих. Часто відвідувала його, носила його улюблені страви, чистий одяг...

Ігор став лікарем-психіатром, Лілія – архітектором, як батько. Тепер син багато працює в лабораторії, щоб винайти ліки для батькової хвороби. Валентина на пенсії. Забрала чоловіка додому і доглядає його сама. Часто вона плаче і картає себе: не хотіла йому зробити такого лиха, я хотіла лише провчити його.

А він у хвилини просвітлення бере її руку у свою, гладить ніжно, цілує і просить прощення. А ще каже: «Я согрівив, і це кара за мій гріх». А через мить встає, ходить по кімнаті і питає: «Хто замовив червоного вина? Хто замовив червоного вина?»

Опісля мовчить і дивиться кудись далеко, немов заглядає у своє дитинство чи молодість а, можливо, в ту кляту мить, яка зруйнувала все. Все надбане до того часу: вірну любов своєї дружини, дітей, їхнє щасливе життя і його здоров'я.

І Валентина не в змозі простити собі безглуздий поступок, який приніс їй стільки горя. «Я винувата, я согрівив, це кара за мій гріх», – часто повторює вона...

Поїзд засвистів, заголосив. Провідник повідомляв наступну зупинку, кінцеву. Я розплющила очі.

От і місто. Беру таксі, яке везе мене до сестри, а вона вже, мабуть, перед будинком чекає.

– Яка радість! – скрикуємо майже одночасно і довго стискаємо одна одну в обіймах... і плачемо. Крізь сльози, немов крізь густий сірий туман бачу, як до нас наближається мужчина із букетом квітів у руках. Я не вірю своїм очам. Протираю їх. Постать знайома, як і усмішка, що сіяє на його устах. Це усмішка молодого Романа, здорового. Тільки тепер він змарнілий, а обличчя пооране глибокими зморшками-

борознами. Але він ще, живий, здоровий!

Він бере мою руку і цілує її, потім мене обнімає.

– Який я щасливий, який щасливий! – говорить і подає букет.

– Сюрприз! Сюрприз! – чую позаду себе веселі голоси.

Обертаю голову і бачу Ігора та Лілію. Вони щасливі, тиснуть мене у своїх обіймах.

Нові ліки, над якими працював колектив визначних лікарів, а між ними й Ігор, допоміг повернути батька і чоловіка сім'ї. По зморшковатому обличчю Валентини котяться і котяться гарячі, великі, як біб, сльози, немов хочуть змити всі пережиті незгоди і обновити всю сім'ю.

Рушаємо до хати, а я дивлюся на родину сестри і думаю: з'єднана любов'ю сім'я – це велике щастя.

Василь ЦАПОВЕЦЬ

ДІДУСЕВА СОПІЛКА

(Детективне оповідання)

(Продовження з № 218)

Цього дня вже двічі викликали лікаря, бо ніяк не могли заспокоїти дитину. Хлопчик плакав безперестанно. Дали заспокійливого, але під вечір піднялась температура. Йому трохи покращало, коли батько приніс сопілку, яку знайшов у поштовій скриньці. На буцматім личку хлопчика виступив рум'янець, що вселило надію у серця батьків. Він зачаровано дивився на сопілку, гладив, прикладав до щічки, пробував грати. Коли підійшла до нього мати, Іванко відштовхнув її.

– Ти не любиш маму? – запитала.

– Ні, бо ти не любиш дідуся! А він добрий.

Цього вона не сподівалась. В її очах заблестіли сльози. Мовчки вийшла з кімнати.

***

Іванко блукав вулицями, шукаючи дідуся. Випитував перехожих, але всі дивилися на нього здивовано, питали, як його звати і де його батьки. Не відповідав і йшов далі. Незчувся, як забрів далеко і не знав, як повернутися додому.

Почало вечоріти. На стовпах засвітилися електричні ліхтарі. Втомлений хлопчик забрів у парк і сів на лавочку. На самотню дитину в парку звернула увагу молода пара:

– Хлопчику, де твоя мама? Ти, може, заблудився?

Він мовчав.

– Давай, ми тобі допоможемо знайти батьків.

– Не хочу додому! – закричав і кинувся в протилежний бік парку. Знайшов більш віддалену лавку і присів. Незчувся, як задрімав. Пробудився, було дуже холодно. Застібнув курточку, ніби стало трохи тепліше. Озираючись і побачив, що він тут самий. Злякався. Коли поряд були люди, ходили сюди-туди, не відчував страху.

Тепер йому хотілося додому. Може, дідусь уже там і чекає його? Почав розуміти, що сам не потрапить додому. Міркуючи, як йому поступити, враз відчув, як щось третєся об його ноги. Рвучко встав, але скоро заспокоївся, побачив поряд невелику собаку. Прикляк біля неї, а вона почала лашитись, та лизати йому лице. Це було так несподівано, що спочатку хотів відштовхнути її, але зрозумів, що й вона шукає собі друга.

Враз вона замахала хвостом і рушила з місця. Іванко розчаровано дивився вслід, думав, що вона його покидає. Але, на превелике його здивування, вона обернулась до нього і, скавулячи, завиляла хвостом. Здогадався, що вона кличе його, тому послідував за нею. Собака привела до старого запущеного будинку, що знаходився в кінці парку. Подріботіла до веранди і зупинилася, поглянула на нього. Хлопчик уже почав її розуміти. Він присів на невідомо ким складену купку запорошеного сіна, відчув, що сильно втомлений. Заплющив очі і поринув у глибокий сон. Прокинувся від грубого сильного голосу.

На стелі тьмяно горіла лампочка. Він лежав на твердому

лежанку, від якого неприємно тхнуло. Почув скрип, але, оскільки лежав плечима до дверей, міг тільки здогадатись, що увійшло двоє. По голосах здогадався, що один із них хлопчина, а другий уже старшого віку.

– Як він попав сюди? – запитав грубий голос.

– Та собаки привели, мабуть, загубився, – відповідав тонкий хлоп'ячий голос.

– Його треба надійно сховати, ніхто не знає, хто він і звідки. Поліція, мабуть, уже шукає його, – сказав той же грубий голос.

– Коли відправлятимуть партію?

– Через десять днів! До цього часу треба добре його підготувати. Заткніть йому пельку кляпом і киньте в машину, в багажник. І щоб тихо.

– Зрозумів, – відповідав малий.

Іванко не зрозумів, що то «пелька» і «кляп», але йому стало ясно, що зараз його будуть класти в багажник та кудись везти. Це значить, що далеко від тата, мами, дідуся. А він цього не хотів.

Поки він роздумував, чийсь жорстокі руки схопили його, безцеремонно потягли з постелі, тикнули смердячу ганчірку в рот і зв'язали руки за спиною. Скільки не пручався, не зміг нічого зробити. Хотів заплакати, але із рота виривався тільки глухий стогін. Його закинули на плечі, як мішок з картоплею, і понесли. Він зі всіх сил старався вирватись, але скоро знесилився. Нарешті зумів виплюнути смердячу ганчірку, крутнув головою і його рот не натрапив на чуже вухо. З усієї сили він впився зубами в те вухо. Той, хто його ніс, заревів, як бугай, кинувши свою ношу, хапнувся за поранене вухо.

Іванко скористався моментом і кинувся тікати. Чолов'яга, який його ніс, проклинаючи все на світі і витираючи кров, яка текла із вуха, вертівся на місці, бо навіть не встиг побачити, куди побіг малий. На його крик прибігло ще двоє і почали шукати втікача. Але це було не так просто, бо знаходилися на віддаленому, занедбаному, роками нечищеному кутку парку, зарослому суцільними хащами. Іванко забився під чагарник, причаївся, боявся не те що ворухнутися, навіть дихати.

Дочекавшись поки голоси віддалилися, він вийшов із схованки і подався туди, де виднілось світло вуличних ліхтарів. Коли опинився на тротуарі, почув гавкання собаки, яка не знати звідки появилася біля нього. За нею вигулькнув із парку мужчина, а за ним хлопець років десяти-дванадцяти, кинулись до Іванка.

Шукаючи порятунку, хлопчик побіг, стараючись перейти на той бік вулиці, де побачив двох чоловіків, які, видно, чекали чи то автобуса, чи таксі.

– Стій! Куди ти?! Ми все одно тебе наздоженемо! – закричав один із переслідувачів.

Іванко не відповідав. Він тікав. Наляканий переслідувачами, він і не подумав, що на дорозі його чатує ще більша небезпека

– машини. Він біг, час від часу озирнувшись назад і не дивлячись ні вправо, ні вліво. На протилежній боці ті двоє щось кричали йому, але він не розумів їх слів. Почув лише скрегіт гальмів, глухий удар і – темрява...

З автомобіля вискочив водій і нахилився до потерпілого. Вираз обличчя говорив, що твориться в його душі. Лівою рукою нащупав пульс, почав оглядати малого. Коли побачив, що з голови хлопця тече кров, швидко вийняв мобільний телефон і викликав.

– Як опинилась мала дитина серед ночі сама на вулиці? – запитав хтось із присутніх.

– Та виб'іг із хати, як несамовитий! – сказав один із переслідувачів. – Посварився з оцим, – показав на малого переслідувача. – Дякувати Богу, нічого страшного не сталося, тільки напудився.

– Це ж ваш син?

– Так, мій! – поринувся до дитини.

– Не ваш! Чому ж він зі зв'язаними руками?

Той мовчав. Хотів, підняти Іванка, але водій його спинив.

– Не чіпай! Не вважай нас за дурнів, скоро поліція прибуде! – відсторонив переслідувача.

Той відійшов трохи вбік і спробував влізти у швидку, яка вже прибула, але цього не допустили присутні. Водій навіть подзвонив в поліцію, повідомляючи про цей нещасливий випадок, підкреслюючи, що з дитиною щось не те, і є охочі забрати її без документів.

Оскільки машина залишилась на місці до прибуття поліції, шофер обдивився автомобіль. Сліду від удару не було, виходить він вчасно загальмував. Значить, дитина впала, і просто вдарилась головою об асфальт. Під машиною вгледів якийсь предмет. Коли витягнув, виявилось, що то була старенька дерев'яна сопілка.

До нього підійшов інший чоловік, взяв сопілку з його рук, оглянув зі всіх сторін і сказав:

– Я десь бачив цю штуку! – тихо промовив, напружуючи пам'ять.

Нарешті його обличчя розквітло в усмішці.

– Я знаю, чия це дитина. Поїду за батьками!

В лікарні тимчасом провели ретельне обстеження потерпілого. Ніяких пошкоджень чи небезпечних травм не знайшли, не знайшли навіть гугли від удару, тільки подряпину на голові. Але хлопчина ще був непритомним.

Тим часом поліція шукала його батьків. Уже й по місцевому телебаченню повідомили, чекали результатів. Старший сержант поліції уважно вислухав чергового лікаря і вийшов у коридор з надією дочекатися батьків. Його увагу привернув чоловік підозрілої зовнішності і поведінки.

– Ти чого тут? – запитав.

– Моя дитина попала в аварію...

– Це котра? Ота в цій палаті? – показав у бік, де лежав Іванко.

Той мовчки кивнув головою.

– Ваш паспорт, будь ласка! – знову звернувся до нього.

– Мій?...

– Ваш. А також свідоцтво про народження сина...

– А це необхідно?

– А ви думаєте, що дитина це така річ, яку можна привласнити при першій нагоді? Так, як, наприклад, гаманець? Ім'я?

– Чис, моє?

– Та ж вашого сина!

– Стенеску Жаїр.

– Гаразд! Зараз хлопець прийде до свідомості, ми його спитаємо, – і попрямував знову до палати.

Коли повернувся в коридор, підозрілого типа там вже не було.

Нарешті прибули Антон і Антоніна. Були сильно перелякані. В палаті застали кількох лікарів, які перемовлялись між собою. Вони розступилися, коли матір, плачучи, кинулась до сина.

Антон, стараючись залишатися спокійним, звернувся до лікарів.

– Що з ним?

– Серйозних травм немає. Його теперішній стан спричинений шоком. Крім того, здається, у хлопчика були серйозні душевні травми, якісь сильні переживання. Складається таке враження, що він не хоче жити!

– Не розумію, – перебила злякано Антоніна.

– Його організм не бореться за життя. За виживання.

Почувши це, Антон глянув на дружину. Вона не витримала його погляду, зблідла, похитнулася. Її взяли попід руки і вивели в коридор, де вона присіла на диван. Антон не пішов за дружиною, було кому подбати про неї. Він підійшов до ліжка, взяв сина за руку і, пестячи малого, сказав:

– Синку, все буде гаразд! Ось зараз прибуде й дідусь!

Йому здалось, що повіки малого затремтіли, але тільки на хвилю. Антон глибоко зітхнув, бо зрозумів все. Йому не вірилось, що у його син такими міцними душевними вузами прив'язаний до діда. Як же його знайти? Не мав ані найменшої гадки, де шукати батька, і адвокат не сказав нічого, бо отримав на цей рахунок чіткі вказівки. Але ж тепер йшла мова про життя сина.

Поринувши у тяжкі думи, не одразу помітив, як двері палати відчинилися. Підвів погляд... На порозі стояв його батько, в супроводі молодого чоловіка, який на відміну від всіх присутніх усміхався.

Дід, не вітаючись ні з ким, попрямував до Іванка. Присів на ліжку біля нього, погладив своєю шорсткою долонею його руку, а потім вийняв із кишені сопілку, приклав її до своїх уст і заграв. Грав, дивлячись на малого Іванка, не звертаючи уваги на присутніх.

Спочатку здавалося, що мелодія сопілки ніяк не впливала на дитину. Але раптом його груди піднялися вище, дихання стало виразнішим, активнішим, і враз він розплющив очі. Перше, що побачив, то була сопілка, а потім дідусь. Кволо усміхнувся, простягнув руку. Дідусь перестав грати, віддав йому інструмент. Хлопчик довго гладив сопілку, а потім тихим голосом промовив:

– Ти уже не покинеш мене?

Дід відповів:

– Видужуй! І скоро додому! Чекайму!

На порозі Антоніна мовчки витирала сльози і радісно усміхалася.

Павло РОМАНЮК

НЕЗАГОЄНІ РАНИ

(Уривок з роману)

(Продовження з № 218)

«А я не про бочку думав, Лаврюку. Ані про постіль, – махнувши рукою, сказав Петро. – Я, небоже, інше хочу!.. Вийде?.. – запитав і, підійшовши ближче до воза, став тикати жовтим падьцем у білі, чисті, мов полотно, дошки: одна, дві, три... Так, є тринадцять... Вистачить...» – перелічивши, звернувся Петро до Лаврюка.

«?!»

«Вистачить? – повторив Петро, дивлячись прямо ув очі Лаврюкові. – Вистачить?..»

«Для чого?!» – ще більше здивувавшись, запитав Лаврюк. Тепер рот його розкрився ще ширше, зморшки з-під очей натягнулись, розбіглись, очі розширились. Маленький, товстий, трохи горбатий, з блискучим чолом Лаврюк подобав на щойно спійманого на вудку карася. А вудка – то були несподівані слова Петра Чорняка.

Кілька хвилин стояли обидва нерухомо.

«Ноги на землі, а голова і думка попід землею ходять», – ці слова здивували Петра, і тому, мабуть, стояв він нерухомо. Лиш думки шуміли в голові, хотіли почати розмову, наче листя з вітром, відродити своє таємне шепотіння.

Першим рухнувся з місця Петро.

Шкандибаючи, наблизився до призьби, сів і, вийнявши з-за ременя люльку та наповнивши її тютюном, тактично підсукав вус, ліниво підвівши густі брови, мовби в момент великого здивування, запитливо подивився на Лаврюка і промовив: «Дай, хай припалю. Забув кресало вдома... Або взяла Гафія...».

Тільки тоді Лаврюк ворухнувся, ввійшов до столярні, звідки виніс кресало й маленьку круглу, мов граната, пляшку з горілкою і дві круглі глиняні чарки, які поставив на призьбу коло Петра. Викресав вогню і дав тому припалити, а далі безмовно підійшов до воза, зняв верету з сіном і випряг кобилу. Потім уважно, з тактом брав з воза по дошці і складав перед призьбою коло Петра.

Коли закінчив, узяв пляшку з призьби, налив і поставив на свіжоскладені дошки. Вийняв і сам з

кишені круту, мов ріг, люльку, наповним тютюном і припалив...

«Мені би першому, Петре, – проламав мовчання Лаврюк. – Я старший за тебе на десять років... Коли прийде та година... І, на вірну правду, бери, Петре, – показав головою на горілку, – бери і, на вірну правду, я про таке ще не думав, хоча це моря робота – труни майструвати!.. І коли, – підніс чарку, надпив трохи і зіщулився, – і моя жінка померла, я про таке не думав!.. Змайстрував сам своїми руками смерекову труну і відпровадив її з Богом... Боже їй поможи на тому світі...»

Випили і другу.

Петро трохи посмілішав, як завжди при горілці, переборов у собі мовчання, викачуючи з себе слова, наче залізні кульки, що ніяк не хотіли стояти на місці, а все котилтсь: «...Змайструй нам файні труни. Дивися, – торкнув люлькою верхню дошку, – дивися – сухі, осикові. Зрубав я осіку ще тоді, весною, коли був голод... Стояли дошки аж дотепер під сіном у хліві. Висохли, ось, аж дзвенять, – Петро постукав ще раз люлькою в ту ж саму дошку... – І Гафія казала, що добрі дошки...сухі, мов кістка!..»

«Треба вас зміряти обидвох, аби знати...».

«Та навіщо міряти?... Мені зроби на два метри, а Гафії на три долоні коротшу, отак, – показав Петро, простягнувши долоні, – ось стільки, пам'ятай!.. Я десь такий, як і ти, зависокий!.. А Гафія, як вже казав...».

«Хочеш пофарбовані, із хрестиками по боках? – продрвжував Лаврюк, мов якусь звичайну розмову, наче спитав: «Хочеш жовті або червоні черевки, жінко?», або: «Яку хустку, з хрестиками чи з ружами?... Чи чисто чорну?».

«Пофарбовані, сказав Петро. – Фарбу я принесу. Обіцяв ми Гібік продати... «На роботу», казав. Послужу його конем колись, або хлопці відроблять... Порозуміємось!..».

«Аби ти знав, Петре, швидше не можу зробити, хіба десь через тиждень. Швидше ні!» – переконував Лаврюк Петра.

«Добре, – усміхаючись, нібито йшла мова про покіс або що-небудь подібне. – Добре, – сказав

Петро, потім устав, вичистив люльку, легко стукнувши нею об паланок хати, ступив ще два кроки вперед і похитнувся. Дерев'яна нога зарипіла. – Ой, йой, йой, аж плечі задеревіли сидючи!.. А ти говориш, що не треба...» – промовив.

«Всього треба, Петре, лиш цього не треба», – додав Лаврюк, встаючи й сам зі свого місця.

«Що зробиш, Лаврюку? Добре, що хоч свій хрест може нести чоловік, свій хрест на цій землі».

«І це правда!.. Але ти ще поживеш, і мене переживеш, Петре».

«Переживу, не переживу, але того треба. Хай стоїть наготові! Їсти не просить», – говорив Петро, наближаючись до воза. Запряг кобилу, обережно сів на віз, узяв віжки в руки і, знявши крисаню, вклонився, махнув рукою і рушив...

Кобила, відчувши хазяїнову руку, рушила, втомлено постукуючи копитами.

Лаврюк наблизився до воріт, закрив спочатку одну половину, а опісля другу.

Ставлячи на ворота замок, перебирав у собі думки: «Ось який то чудак!.. Боже мій, дурний, чи що?! На два метри... ха, ха, ха... Чоловікови би радіти, що плентається по землі, а не ...тьфу! Поган! Чистий поган!.. Має трьох синів. Є кому подбати про нього! Я на таке й не надіявся. Ні не думав!» – уже голосно говорив Лаврюк, спинивши погляд на дошках, що латками снігу білили коло призьби.

Підійшовши ближче, нахилився, взяв недопиту пляшку, налив ще одну чарку і випив...

«Гм, чудак, чу-у-да-а-к!.. Що зробиш з таким?! А! І так добре! Змайструю труни. Прийде і до мене в гості якийсь крейцар, ось сюди! – вдарився Лаврюк по шкіряному ремені, – бо давно вже я не заробив. Всі: «На віру», «Віддам». Віддам, як збудую свій храм, може, так хотіли казати. – А в кишені пусто!..».

6

...Позіхнув. Сухими кістлявими пальцями підкрутив чорний вус. Його трохи згорблений високий стан подобав на недороблену копицю сіна, підперту двома підпорами: одна тонша за другу. Друга підпора – його здорова нога, а перша – дерев'яна, справжня підпора... Ступав уважно, шукаючи рівноваги, ритмічно постукуючи по підлозі дерев'яною, похитаючись то вліво, то вправо. Коло постелі спинився, спершись лівою рукою на дерев'яну вигладжену покрайницю. «Ще загубився

ми постіль! Чи якийсь ангел задів його кудись, – сердито бурчав Петро, сідаючи на покрайницю, потім закричав: – Оксано, де ти поділася?!».

Через дерев'яну ногу Петро не міг загинатися, як тому слід, і це його страх обурювало. Вранці, коли потрібно було взути здорову ногу, Оріся, Перова дочка, скочивши з ліжка, швидко одягалась і сердита йшла взувати батькову здорову ногу.

Одного весняного ранку, коли надворі лив, мов із бочки, дощ і, коли в такі ранки сон солодший за все на світі, на голос Петра, котрий в дощові ночі, через ревматизм, що ще з молодості завертівся, мов черв'як у тіло, не міг спати, Оріся скочила сонлива з ліжка і побігла взувати батькову ногу. Замість того, щоб намотати онучі на здорову ногу, вона намотала на дерев'яну. «Ти сліпа, чи що, дівчино!» – закричав Петро і смикнув дочку за довгу русяву косу. Той весняний дощовий ранок Оріся запам'ятала назавжди, і відтоді ні разу не плутала батькові ноги... Біль смикнутої коси поструменів до молодого серця дівчини. Заплакала. Плачучи, намотувала далі онучі. Після того, як скінчила взувати, побігла до теплого ще ліжка. По-дитячому занурила голову в подушку і знову залилась сльозами...Петро grimнув сердито дверима і вийшов у дощовий ранок... Дощ не переставав лити, завіяні вітром краплі дощу ударялись у вінко, наче просились у теплу кімнату... Оріся все плакала і запитувалась, чому її мати, яка спить у другому кутку кімнати, на лаві коло печі, не встає кожного ранку, щоб взувати батька. Потім думки кудись розвіялись, сльози перестали литись. Мов тепле пальто, спокій наклав Орісене тіло, зігрів і поніс непомітно в інший стан...

...Підсніжники, які Оріся викопала з города вуйка Якова і пересадила в свій городець коло хати, біло розкрили свої пелюстки, пестливо всміхаючись до неї. Вона з радощів заплакала, притуливши своє біленьке, мов пелюстки підсніжника, личко до її улюблених перших весняних квітів: «Я вас люблю, ви мої!.. А бриндушки?.. Чи появились й вони?.. Я і їх люблю, як і вас, всі ви мої квіти!.. Піду подивлюся на бриндушки, а потім знову прибіжу до вас, добре?..». Бистренько, в червоній коротенькій сукенці, побігла в другий куток свого городця. Нагнулась, відгорнула пальцями навіяне мокре листя. «О, і ви вже появились, які гарні, які сині!..».

(Далі буде).

Лариса-Міхаєла ТРАЙСТА

НЕБИЛИЦІ З ДІДУСЕВОЇ СКАРБНИЦІ

ПРО НЕЧИСТУ СИЛУ

– Давно старі люди говорили: «Хто ходить поночі, той шукає немочі», але і білою дниною ходила нечиста сила та манила людей, – говорив про нечисту силу дідусь.

– Як то манила, та ще білою дниною? – здивувалась я.

– А так, якщо хтось кликав тебе на ім'я в самий полудень, то могло бути нечисте.

Старожили знали це і озивались тільки після третього оклику. А хто відповідав після першого, того манило нечисте і вело за собою. Розказував старий Павел Клепа, що одного разу доїв саме ополудні корову і враз почув жіночий голос, який гойкав його: «Гей, Петре!». «Я, – розповідає, – спинився і прислухаюся добре, а то знову: «Гей, Петре!» Гойгой?... – відповідаю я. «Уйди вон!» і від того менту я не тямив абсолют нічого з того, що зі мною трафилось. Коли моя Юліна знайшла в хлів, а там дуйниця перевернена, молоко розлите по помості хліва, а мене немає. Підняла гвалт, почала голосити, діти плакати, шукали мене і жандарям замельдували. Через три дні знайшов мене, ледви живого, Дьорді Копилишин у Коньовому дзворі. Думайте собі, де я сижу, на Коржовім, і де Коню дзвур?! Як я дуйшов там, што єм чинив за оти три дні?... Нічого не тямлю. Може, ня водило хащою та терньом, бо єм був дуже обдертий».

Так пропала і Параска Вакишина із Баньки, обсапали ріпу разом із сестрою, а коли та пішла на полудень дати поросяткам їсти, дівка пропала, тільки мотика залишилася, а потім знайшли і хустку в корчах. Та й Ілько Бинкалюк так пропав, – косив траву на Погорі і враз пропав. Жінка принесла полуденок, а чоловіка нема, тільки косу, реклик та бабчариння знайшла, а він, як і дівка Вакишина, пропав на вік-віков, амінь!

ВОВКУНИ

– А були ще й вовкуни. Якщо челядина була з черевом, тяжка, то не дай бог зустріти її вовка, або їсти м'яса з вівці, яку роздер вовк, бо якщо носила

хлопця, то він родився вовкуном. У нашім селі, кажуть, што старий Іван Бирсанишин був вовкуном. Хто тямить його, спогадують, що ходив вічно похмурий, мав черлені очі і густі зрослі брови.

Кажуть, що одного разу Іван Бирсанишин з жінкою сушили сіно на Сараті. Вона топтала копицю, а він кидав їй пласти сіна, та враз каже їй:

«Я іду жоно в корчі та утну дві-три підпори, бо ади... подається копиця в один бік». «Добре, Іва!» – відповіла жінка.

«Ти не спускайся з копиці, аж би што було!» – наказав їй і зник в корчах. Та добре, що послухалася, бо враз з гуцака вискочив вовк, підбіг до копиці, почав гарчати і драпатись до неї на копицю. Бідна жінка почала горлати не своїм голосом: «Іва, туй вовк!», а як побачила, що чоловік не озивається, то взяла вила і почала бити вовка по голові, поки не втік. Після того вийшов Іван з гуцака, був весь в крові.

Мал. Михайла ТРАЙСТИ

«Што з тобою, чоловіче?», – запитала його, а він: «Та хоть ня не звідуй, бо єм упав суньголов у дзвур, та як єм са побив». «Ти не чув, коли єм тя гойкала?... На мене напав вовк», «Не чув нічого».

Після того жінка стільки докучала йому, поки не признався, що то він перекинувся у вовка. Тоді повела його до старої Бурянихи, що жила під Маковицею і та відвернула від нього тоту нечисту болу.

ЛІСНІ

– Про лісних дівок стільки всяких бесід та казок, що зараз би ти не приходило вірити, що вони правдиві. Пам'ятаю, давно, коли ми випасали худобу, і вітер піднімав сухе листя та крутив ним у вихорі, то ми були переконані, що той крутіж, ніщо інше, як данц лісних дівок. Ми радісно стрибали і кричали: «Лісні дурні, лісні дурні!...». А під Маковицею, поблизу Ялинки Урстиної мали городчик. Це була велика прогалину серед лісу, на якій росли різні польові косиці: черлений лящок, дикий горошок і смачні для худоби трави, але ми боялися заходити туди.

Кажуть, що давно, одного сухого літа сонце випекло моруги, дощу не було, а худоба вже вигризла всю траву зовсім з корінням, то люди гонили худобу в ліси і чомхали їй листя. А Іван Товканчик, молодий хлопець, без голосу, тобто німий, але розумів усі слова, бо онімів від якоїсь хвороби, поза тим, як навчився говорити, і вмів навіть грати гарно на флуерці, щовечора приганяв добре випасену худобу. Всі сусіди дивувались з того, бо в таку сушу худоба – тільки шкура та кості, а його коровки та телята виповнені, кругленькі, як огірочки.

«Де ба ци варе випасає Іван свою худобу, што така ідешна?», – дивувались люди. Та одного дня старий Сорокан взявся слідом за ним. Іван з худобою перейшов через Бурсучину, а потім через Корнети і прямо під Маковицю. «Мой, та цей іде у Ялинку Урстину і годує худобу сіном з Копосових копиць», – подумав Сорокан. Та Іванко, не доходячи Ялинки, повернув уліво і вийшов на галявину. Старий Сорокан остовпів, як увидів, які там рясні трави росли. А Іванко сів собі на моріжок, витяг флуерку і почав грати. На той спів вибігли з лісу лісні дівки і почали данцовати, і так гарно данцовали, що ні траву не докивали. І так грав Іванко цілий день, лісні крутилися в данци, а коровки з телятами випасалися спокійно.

Другого дня вранці, ще на зорях, старий Сорокан пугнав худобу на ту галявину, де мали лісні городчик, та тільки ступив на галявину, як знявся сильний вітер і підняв його разом з худобою аж понад ліс і повів їх аж гет поза Обчину.

Старий не говорив довгий час нікому про свою пригоду, тільки перед смерті розповів своїм синам і наказ їм, щоб не заходили на ту галявину, бо то є городець лісних дівок.

Тепер вже нема худоби, але галявина та ще не заросла. Бабня ходить за німицею та всяким зіллям для ворожіння на ту галявину.

ОСТРИЙ КАМІНЬ

– Та Сорокан скапав як скапав, повіяли го лісні понад ліси і відпустили живим, разом з худобою, а Іван Горбатий, здається, того самого сухого літа погостив лихо. Заплатив життям за лакумство.

Горбатий мав багато свиней, бо торгував у Сиготі м'ясом, кирнадзом¹ та салом, мав свою місарню², був комерціантом – не фіглі! Мав котіша³ та й брчку, много слуг та служниць, які обробляли його ґаздуство, та обходили худобу. Свині випасала Юлішка Опрьова. Опрьова бідуля, як прозивали її в селі через те, що говорила гугняво та мала більмо на лівому оці. Юлішка гонила свиней у ліс попід Берда, аж до Острого каміня, якого люди обходили хрестячись, бо і мала дитина знала, що там гуляє нечиста сила. Всі дивувались з того, що Юлішка приганяла вечором добре нагодованих свиней. Одного вечора Горбатий придивився май добре, а гуки⁴ свинячі у нулашці⁵. «Звідки в дідька годує Юлішка свині нулашкою?», – здивувався Горбатий. Другого дня разом із Петром Білашем, який служив у нього котішем, пішли услід за Юлішкою, аж під Острий камінь, де знайшли Юлішку сплячи на моріжку, а свиней дазбу⁶.

«Де свині, Юлішко?», – запитав Горбатий.
«Га-га тгам у дірі!», – відповіла заспана бідуля, вказуючи на щілину між каменями.

«Ану, іди вижени їх!», – наказав їй.
«Тга, я була раз, га гпан із рогами магав на мгене пгерстом, я бгоюса, нге іду бгурше», – відповіла Юлішка.

«Дурна мойма!», – розсердився Горбатий і зайшов у щілину, звідки свині вибігли надвір, а він пропав на вік віков, амінь!

Жінка Горбатого бістила⁷ багато грошей тому, хто зайде у щілину і винесе бодай мертве тіло, аби загребти по-християнски, але не знайшовся ніхто зробити таке діло.

1 Кирнадз – ковбаска.

2 Місарня – м'ясна крамниця.

3 Котіш – кучер, візник.

4 Гук – рило.

5 Нулашка – пшеничне борошно.

6 Дазбу – нема.

7 Бістити – обіцяти.

ЯК ХОТІЛОСЬ БИ ЗНОВ ЦВІТОМ БУТИ

Слова і музика Михайла ВОЛОЩУКА

1. Ча-сто див-лю-ся я на цвіт га-ю, та-ким бу-ла і я,
доб-ре зна-ю. Про-ми-ну-ли лі-та, не дог-на-ти.
Му-сять все, що цві-те, від-цві-та-ти... // ти...

2. Як хотілось би знов цвітом бути
І ним вірну любов одягнути,
Щоб щодня і зоночі сіяти
І щоб старість ніде не стрічати.

3. Хто її у житті зустрічає,
Той вернутися в юність бажає,
Щоб з коханням зустрітись під цвітом
І обнятись, як промені літом.

4. Як же можна тих днів не бажати
І у спогадах їх не шукати?
Але серце щось тисне суворо,
Бо пройшли, наче сон, дуже скоро.

5. Вже ніхто не поверне цвітіння.
Прийшла осінь без жалю й сумління,
Лист зів'ялий на землю лягає.
Юність більше уже не вертає.

ОЙ НАСТУПИЛА ТА ЧОРНА ХМАРА

(Із репертуару «Негостинських струн»)

Слова і музика НАРОДНІ

Ой на-сту-пи-ла та чор-на хма-ра, став дощ на-кра-пать...
Ой там зби-ра-лась бід-на го-ло-та до корч-ми гу-лять.

2. Пили горілку, пили й наливку,
Ще й мед будем пить,
А хто з нас, братця, буде сміятися, } 2
Того будем бити!

3. Ой іде багач, ой іде дукач,
Насміхається:
«Ой за що, за що вража голота
Напивається?» } 2

4. Ой беруть дуку за чуб, за руку,
Третій в шию б'є:
«Ой не йди туди, превражай сину, } 2
Де голота п'є!»

(Із «Співанника українських січових
стрільців, Відень - 1918)

Подав Микола МАЙДАНЮК

НЕЛЕГКЕ РІШЕННЯ

Слова Людмили ДОРОШ

Музика Михайла ВОЛОЩУКА

Помірно

1. Дощ нуд-ний у-вій-ти у вік-но на-ма-гав-ся.
2. Мо-же, ін-шій да-єш у дум-ках пе-ре-ва-гу,
3. Бо як-що я не-зна-чу ні-чо-го для те-бе,
Дні ми-на-ють, а звіст-ки від те-бе не-ма. І хо-
Мо-же в снах ба-чиш ін-шу, а не ме-не. Та чи
То не тре-ба страж-да-ти, а про-сто за-бу-ти, і вті-
ча ти по-ряд-ним і чес-ним зда-вав-ся, я че-
знай-ду у сер-ці сво-їм я від-ва-гу, щоб за-
ша-ти-ся тим, що ти був не для ме-не, а не
ка-ю на те-бе, зда-єть-ся дар-ма. І хо-ча ти по-
бу-ти всі мрі-ї, за-бу-ти те-бе. Та чи знай-ду у
тим, що мо-гло би між на-ми ще бу-ти. І вті-ша-ти-ся
ряд-ним і чес-ним зда-вав-ся, я че-ка-ю на
сер-ці сво-їм я від-ва-гу, щоб за-бу-ти всі
тим, що ти був не для ме-не, а не тим, що мо-
те-бе, зда-єть-ся дар-ма.
мрі-ї, за-бу-ти те-бе.
гло би між на-ми ще бу-ти.
Широко Закінчення
А не тим, що мо-гло би ще бу-ти.

Дитячі сторінки

Ігор СІЧОВИК

УСМІШКИ

КОЛІСАНКА ДЛЯ ВОВЧИКА

Спи, мій вовчику малий,
Ти, як тато, будеш злий.
Уві сні за нічку
Упіймай лисичку,
Та відразу відпусти,
Бо їй треба підрости.
Ми маленьких не їмо
І дітей своїх вчимо.

КОЛІСАНКА ДЛЯ БАРАНЧИКА

Засинай швиденько, сину.
Ти стомився трішки.
Уві сні лоб відпочине
І виростуть ріжки.

ЗРАНКУ КИЦЯ ЧЕПУРИТЬСЯ

Сьогодні Киця встигла зранку
Поїсти рибки і сметанки,
Водички чистої напитись
І заходилась чепуритись.
Вона собі помила ротик
Антени-вуса і животик,
Чорнявий носик, гострі вушки,
М'якенькі лапки, як подушки.
Помила Киця, вікна, двері,
Балкон, підлогу і шпалери,
Каструлю, ванну, квіти, миску
І в ліжку сонного Дениска.

ВДЯЧНИЙ ПЕСИК

Прийшов до мене пес Бровко,
Потис йому я лапу.
Приніс сосисок, молоко
І пригостив безплатно.

Та розійшлись невдовзі ми:
Я – спати на лежанку,
А вдячний песик під дверми
Прогавкав аж до ранку.

ШВИДКА ДОПОМОГА

Кличу тата, кличу неньку,
Дідуся й бабусю:
– Захистіть мене швиденько –
Я кози боюся!

ДЕ ПОДІЛАСЬ КИЦЯ?

Мама в'яже, донька вчиться.
От матуся й каже:
– Ти знайди в клубочку, кицю,
Кінець нитки-пряжі.
Довго донечка шукала.
Присяде, приляже.
Доки сама не пропала
Поміж ниток пряжі.
Сполошилась Киця-мати,
Покинула спиці,
І сама пішла шукати
Серед пряжі кицю.

ХТО ТАКИЙ МИШКО

Прийшов дідусь мій в дитсадок,
Зібрав у коло діточок:
– Чи не підкажете мені,
Хто краще всіх співа пісні?
– Звичайно, Я! – Мишко підбіг. –
Я – соловейка переміг!
Дідусь розправив довгі вуса
І загадково посміхнувся:
– А ще від вас почути хочу:
Чи є спортсмени в дитсадочку?
– У дитсадку спортсмен лиш я!
Ви запишіть моє ім'я!
– Гарзд! А зараз на прощання
Задам останнє запитання:
Чи є у дитсадку хвалько?
І діти крикнули:
Миш-ко!

Дитячі сторінки

Микола СИНГАЇВСЬКИЙ

ЯК ІЖАЧОК НАД ЛУГОМ ЛІТАВ

Де це бачено, де це видано, щоб їжак та літав. А воно ж таки було. І в пам'яті не пропало, у воді не втопилось, надовго залишилось у лісових розмовах та в переказах.

Збирав якось їжак-бережаклистя. До зими готувався, постелю собі вистеляв. А осінь тоді була пишна та барвіста. Листя, мов рясний дощ, осипалось, райдугою переливалось. М'яко та густо землю застеляло, щоб їй було взимку тепліше.

Ото їжачок лягає на землю – та качається, борюкається. А листя на його сиві голки все настромлюється, нанизується. Отак назбирає він листя та й несе до старого дуплястого пня – до своєї домівки. Несе, наче золотий стіжок везе.

Скине його на купку, спочине трохи та й знову за роботу. Бо ж любить їжачок зимувати у теплій м'якій постелі.

Так він збирав та звозив, збирав та звозив пахуче, сяюче, тепле осіннє листя.

Одного разу назбирав-наколов на свої голки-шпичата височенну, вищу за себе, хуру листя. Тільки вирушив додому. Коли це звідки не взявся – схопився вітер. Та не просто вітер, а вітрюган злющий, несамовитий. Закружляв, завив. Такий рвучкий та шалений, що все на своєму шляху змітав, зривав, підхоплював на дужі вітряні крила.

Підхопив зухвалий вітрисько і той листяний стіжок. Та разом з їжачком. І полетів їжачок-лісовичок над лугом-виднокругом. Страх, як налякався з того льоту. Бо ж трапилось із ним таке вперше.

На щастя, неподалік діброва була і кремезні, ще зеленочубі дуби стали супроти вітру. Зупинили його.

А їжачок спокійно та легко приземлився на листя. Розплющив очі отямився – не так уже й далеко залетів. А літав же довго.

Та ще довше він дивувався з того дива.

І нині, напевне, згадує ту пригоду.

Григорій УСАЧ

ДЕ СХОДЯТЬСЯ ОСІНЬ І ЛІТО?

Де сходяться осінь і літо?
А там, де поживкли сади
Гойдають на стомлених вітах
Рум'яні духмяні плоди.
Де сходяться літо і осінь?
А там, де в захмарні шляхи,
Які пролягли через просинь,
Вдивляються пильно птахи.
Де сходяться осінь і літо?
А там, де в шкільному дворі
Тримають схвильовані діти
Новенькі іще букварі.

Євген ПЛУЖНИК

КОЛИ НАДХОДИТЬ ВЕРЕСЕНЬ ЗЛОТАВИЙ...

Коли надходить вересень злотавий
Повільною ходою і, йдучи,
Шовкові пестить вруна і отави
І журавлі гуртуються в ключі,
Вночі люблю дивитися, як креслять
Засинений осінній небосхил
Падучі зорі, – наче сіє тесля
Сріблясту тирсу з-під огнистих пил...
Огню такого! Стомлена природа
Опочиває у красі такій,
Що, мабуть, справді вища нагорода
За пристрасть літа – тихий супокій!

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

СЕРБУС¹, ПАНЕ, СЕРБУС!..

(Гумореска)

«Відав зблудили наші уріємбери, здуріли всі до шпента! І нотариш Чіч, і фішкариш Поп, і піряник Тоут, а до того ще й пуп Губаш!.. Гейби їм удняв Господь думало, фрас би їх потер із гандраговами! Де не подуріють у Бога, уд тьюкого читання – цілу днинку з огарями утріченими у біхилах... Май видів я учених, ще не таких!.. Коли ем на гарді у Леніна стояв, але тото були люди розумні – оціфірі, не якес там гуно... «Здраст'уйте!», «Здраст'уйте!», «Позвольте доложити!», і все!.. Ей-гей, видів ем і мадярських уріємберів: «Йов нопот!», «Йов реґет!», «Вісон латош!», «Чоколом!». А про панів-волохуцників нема що й говорити... «Буне зіуа!», «Ноапте буне!», «Сенетате!» – свищедрище, і тьюко слова! А сесі наші іроди, ні «Добри день!», ні «Слава 'сусу», ані сіло, ні впало – «Сербус, пане!». І так «Сербус!» горі, «Сербус!» долу, а што оно є тото «Сербус», хіба дідько знає? Так їм штимує, та й годі! Але мушу зазвідовати попа, бо ня примхатре, так ми хочеться узнати... Та узнаю завтра, аж би што, бо ми не тикняє ні та молоцина, ні та кулешка, бо лиш тото «Сербус» ми на думці...», – міркував собі вуйко Ферішак, випасаючи кози на Бинкалуському полі.

Другого дня, назбирав вуйко Ферішак торбину дичок-гнилиць, налив у кофу молока козячого, бо не пуйде голаруч розпитувати попа.

– Розтолкуйте ми, пане-наміснику, што тото є «Сербус!», бо ня дуже пендит знати, ні спати ми не дає, – попросив вуйко панотця.

– Егей, што вам пояснювати, Михайле?.. Нема што й пояснювати. «Сербус!» – слово цінне, Михайле, дуже цінне, навіть уявити собі не можете!..

– Не говоріт, пане!.. Таку велику прецінь має?!..

– Велику, Михайле, велику!

– Яку, пане, яку, бо не буде, Боже ня прости, май у самі, як одна коза? – здивувався вуйко Ферішак, для якого коза була ціннішою понад все.

– Подеколи май у самі, як дві-три кози, Михайле!

– Фі-фі-фіу-у-у!.. – свиснув вуйко, здивований такою відповіддю.

Та не минуло багато часу, а вуйко Ферішак знову змагає до панотця, бо тету Марію, чорт би ей фітькнув, напало домосятіє робити.

– Прийдіт, пане-наміснику, прийдіт! Айбо ми кажіт і кулько возьмете за домосятіє?

– Та што візьму від вас, Мтхайле? Дасте ми одне козеня, і все!..

– Ой-йо-йой, пане-наміснику, та я вам не козеня, а дві-три кози дам, лиш прийдіт!

Другого дня панотець відслужив домосятіє, випив півлітра слив'янки, з'їв двадцять шість голубців і півкрученика та, відходячи, мовить до вуйка:

– Не забудьте, Михайле!

А вуйко, наздогнавши його біля перелазу, крикнув щосили:

– Сербус, пане, сербус!..

– Слава навіки Богу! – відповів здивований панотець, що вуйко собі дозволяє сербусикатися з ним.

Чекав панотець від вуйка козеняти тиждень, чекав другий, а на третій, зустрівши його, питає.

– Ви, Михайле, здається забули мені козеня принести?..

– Та я ж вам, пане-наміснику, дві-три кози дав.

– Які кози, чоловіче, ти здурів? – розгнівався панотець.

– Та я вам «Сербус!» дав, хіби ви не казали, што 'оно май у самі, як дві-три кози?.. – щиро здивувався вуйко.

1 Сербус – сервус (від угор. szervusz, або польськ. serwus) – привіт.

2 Уріємбер – (угор.) пан.

3 Нотариш – нотаріус.

4 Фішкариш – адвокат.

5 Піряник – жандарм.

6 Йов нопот – (угор.) добрий день – jó napot.

7 Йов реґет – (угор.) добрий ранок – jó reggelt.

8 Вісонлатош – (угор.) до побачення – visonlatas.

9 Чіоколом – (угор.) цілую – csókolom.

10 Буне зіуа – (рум.) добрий день.

11 Ноапте буне – (рум.) на добраніч.

12 Сенетате – (рум.) здоров'я.

Мал. Михайла ТРАЙСТИ

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я! З ЖИТТЯ СЛАВЕТНИХ УКРАЇНЦІВ

ЧОМУ ЗАХВОРИЛА

Тарасові Шевченку стало відомо, що в знатного пана занедужала одна старенька кріпачка. Ця бабуся була землячкою поета, і він поспішив її відвідати.

– Може, Тарасе, я тому хворію, що в святу п'ятницю двічі молочка з глечика ковтнула? – запитала з деяким острахом бабця.

Шевченко усміхнувся:

– Тому ви, голубонько, і нездужаєте, що лише двічі молочка ковтнули, випили б увесь глечик – не хворіли б.

ЯК У ПЕРСІЇ «АРЕШТУВАЛИ» ГОГОЛЯ

1910 РОКУ тегеранський театр вперше в Персії поставив «Ревізора» М. Гоголя. На прем'єрі були присутні перський шах і міністр двору. Після першої дії ображений шах утік, наказавши міністрові додивитися виставу до кінця і доповісти, що там далі буде.

Наступного дня міністр доповів шахові, що вороги його величності навмисне запросили з Росії письменника Гоголя, щоб той написав п'єсу нібито про Росію, а фактично про... Персію і порядки в країні найяснішого шаха. Шах розлютувався і наказав негайно заарештувати Гоголя.

Два дні тегеранська поліція розшукувала Миколу Васильовича.

Нарешті звернулася до російського посольства по допомогу.

Звідти присоромленим шахові та його міністрові відповіли, що М. В. Гоголь помер ще 1852 року.

«СВИНСЬКА КОНСТИТУЦІЯ»

У жовтні 1896 року Іван Франко виступав у Збаражі на передвиборному народному вічі. Говорив вільно, невимушено. Кожна думка, слово були зрозумілі.

Опісля слово попросив худенький дідусь. Він попередив громаду, що не вмє читати, але сьогодні говоритиме по-писаному. Це викликало загальне схвалення. Старому знайшли якусь газету, він удав, що читає. Зміст його оповіді такий.

Віз чоловік свиню на торг, зв'язавши її на возі мотузками за передні й задні ноги. Помітили це два міських стражники й накинулись на селянина: мовляв, збиткуєшся над божим створінням. Перерізали мотузки, і свиня втекла. З допомогою людей її вдалося впіймати. Знову покладали свиню на віз, але вже тримали руками. Коли бачить селянин – жандарми женуть чотирьох арештантів, зв'язаних попарно. От, думає, зараз їм стражники всиплять. Але ті лише вклонилися жандармам.

– То яка у нас тепер конституція? – запитав дід.

– Свинська! – загуділа громада.

Іван Франко разом з усіма аплодував промовцеві, а потім довго з ним бесідував. А за два тижні вийшла окремою брошурою його знаменита «Свинська конституція».

СТАРА ВІДЬМА

У Криворівні не могли не помітити, як живо Коцюбинський цікавиться побутом. Один гуцул заходить до нього в неділю, чомно кланяється і питається:

– А чи це правда, що ви хочете нас у книжках розписати?

– Правда.

– Не тільки людей, а й усяку нечисту силу?

– І нечисту силу.

– То я приїду до вас із своєю жінкою. Ви такої старої відьми ні в нас, ні в околиці не побачите.

Мачінські гори

(Фото Віргілія РІЦЬКА)